

IRIS

2/24

ročník 22 | číslo 2 | jaro – léto 2024

NEPRODEJNÉ

04 | **Dvojnásobný
samec Dumay**

14 | **Lochotínský
návrat**

16 | **Nebojme
se zmijí**

Vážení čtenáři Mladé fronty Dnes,

s vašimi oblíbenými novinami a víkendovou přílohou dostáváte jako vklad též časopis IRIS. Čtvrtletník Zoologické a botanické zahrady města Plzně IRIS. Jsme na začátku léta, před časem dovolených a prázdnin, a tak jsme se rozhodli vás pozvat jeho prostřednictvím do naší spojené více jak dvacetihektarové zoologické a botanické zahrady. Když se ještě rozhlédnete po Plzeňském kraji, určitě nebudete litovat!

Věkem je naše zoo v ČR po liberecké druhá nejstarší. Sto let budeme slavit už v roce 2026. K unikátním či nejnavštěvovanějším expozicím patří Království jedu se stálou kolekcí nejjedovatějších hadů na světě, bývalý německý kryt přeměněný ve Svět v podzemí či Česká řeka pod zemědělským skanzem hospodaření na přelomu 19. a 20. století Lüftnerka. Celkem chováme na 1 150 zvířecích taxonů reprezentovaných více jak 8 000 jedinci. U rostlin je to dokonce kolem 10 000 taxonů.

Podle návštěvnosti, která se poslední roky pohybuje kolem půlmilionu návštěvníků, máme veřejnosti zřejmě co nabídnout. Tradičně jsme ostatně nejnavštěvovanější turistický cíl Plzeňského kraje. Atd. Proč ale pokračovat? Přijďte se osobně podívat, přesvědčit se. Těšíme se na vás. (rd)

Ptačí reprezentanti Amazonie

Arassari zelený
Foto Kateřina Misíková

Pavilon představující výřez z přírody Amazonie v zoologické a botanické zahradě nabízí nově i kolekci zdejších ptáků. První z nich se zde zabydleli již počátkem jara. Arassari zelený je sice běžným druhem v deštných pralesích, ale je to, zejména díky velkému a barevnému zobáku, ptačí krasavec. Populární papoušky zastupuje středně velký papoušek černouchý. Těžkými vahami jsou s hmotností kolem jednoho kilogramu guan guayanský a trubač agami.

S poněkud odlišným zaměřením pavilonu v něm ubýly novosvětské opičky chvostaní bělolící a zmenšila se skupina mirikin bolivijských. Současný počet ptačích druhů není konečný. Amazonští opeřenci jsou k vidění nejen ve vnitřních voliérách, ale patří jim též průchozí prostor nad pavilonem. (rd)

FOTO NA TITULNÍ STRANĚ:

Vzácní gepardi súdánské jsou opět ve třech jako krátce v roce 2010. K původnímu samečkovi přibýly loni v prosinci dvě mladé samice.

Foto Kateřina Misíková

CITÁT TOHOTO ČÍSLA:

Milují a obdivují želvy. Pro jejich pomalost. Protože ta jim brání v ukvapenosti a zbrklosti.

Ondřej Škach, chovatel v detašované specializované expozici Akva-tera Zoologické a botanické zahrady města Plzně

O ceny se při loňském finále Prázdňinové štafety na hradu Radyně bojovat rozhodně nemuselo. To jen rytíři z královského a císařského doprovodu předvedli své umění. Foto Alois Žižka

Prázdňinová štafeta 2024 přidává k výletním cílům cestopisné kvízy

Letošní Prázdňinová štafeta, která se uskuteční už po jedenačtyřicáté, přináší zase něco nového. Velké letní putování pro děti a mládež po Plzeňském kraji bude letos spojeno též se spoustou soutěžních kvízů věnovaných zajímavým místům v regionu s přesahem do celého Česka. Spolek IRIS a Zoologická a botanická zahrada města Plzně jsou i letos významnými podporovateli a partnery.

Každý ročník Prázdňinové štafety přináší nové turistické zajímavosti. Ani letos to nebude jinak. Poněvadž se loni osvědčila nová kategorie pro školní třídy a dětské kolektivy, které si mohly soutěžní cíle vybrat jako školní výlety a návštěvu místa si pak mohly děti připočítat k rodinnému putování, bude tomu tak rovněž letos. Soutěž už proto začala opět 1. června. Cíle ve „školní části“ jsou znovu zejména v Českém lese, na Šumavě a také v okolí Plzně. Všechny školy v Plzeňském kraji o tom byly prostřednictvím hejtmanství podrobně informovány. Zopakuje se i loňská premiéra, kdy ocenění převzali nejúspěšnější turisté na hradě Radyně za účasti císaře a krále Karla IV. Se svou družinou přijede kvůli mladým poutníkům též letos. A všechny oceněné potom osobně provede po svém hradě.

Prázdňinová štafeta už tradičně nabízí padesát turistických cílů. Opět jsou mezi nimi nové a zajímavé naučné stezky, rozhledny a přírodní útvary. Novinky na turisty čekají také v Brdech a v působnosti nové Destinační agentury Rokycansko. Pořadatelé do soutěže zařadili přes polovinu míst bez vstupného.

Mezi výletními cíli je znovu pět „ochutnávek“ z regionů sousedících s naším krajem. V Bavorsku je už tradičním místem Historický park v Bärnu. Ve Středočeském kraji Dům přírody Českého krasu u Koněpruských jeskyní v geologicky pozoruhodném území národních přírodních památek Kotýz a Zlatý kůň nad velkolomem Čertovy schody; v jižních Čechách rozhledna Pětnice u Blatné s výhledem na Brdy ale také na Šumavu, v Ústeckém kraji Kuličkové hřiště v Podbořanech a v Karlovarském Bečovská botanická zahrada.

Přihlásit se každý může kdykoliv od 1. června do konce prázdnin prostřednictvím webových stránek Prázdňinové štafety. Vše potřebné najdou soutěžící na adrese: <http://stafeta.plzensky-kraj.cz>. Tam budou zveřejněny také soutěžní kvízy a návod, jak jejich řešení spojit s turistickým putováním.

Jak se do prázdňinového soutěžního putování zapojit? Při návštěvě každého cíle se mladý poutník vyfotografuje na nádvoří či uvnitř navštíveného objektu (případně u tabule na turistické trase) a snímek pošle prostřednictvím webových stránek kdykoliv během trvání soutěže. Všichni soutěžící, kteří splní daný limit patnácti navštívených cílů, budou zařazeni do slosování. Patnáct šťastlivců se může těšit na odměnu. Při dosažení patnácti cílů se ale končit nemusí. Pro toho, kdo navštíví nejvíce míst, čeká zvláštní cena.

Pořadatelé soutěže jsou spolky Dobroslav, Sdružení IRIS a Zoologická a botanická zahrada města Plzně. Prázdňinovou štafetu podporují Správa informačních technologií města Plzně, Plzeňský kraj, Město Plzeň, Občanský spolek Hůrka a Radyně a EURONOVA GROUP. (až)

PODPORUJÍ NÁS:

Vítězství poznamenané rekordními ztrátami

František Hykeš

Každé zvýšení teploty o několik stupňů, natož každý náznak teplotního rekordu, a že jich první část letošního jara přinesla hned několik, utvrzoval organizátory vyhánění zimy z plzeňské kotliny v hr-
dém přesvědčení, jak dokonale a nenávrtně ji vy-
hnali. (Tak trochu pomíjejíc, že od ledna už vlastně
žádná nebyla. Jak by jinak mohl být únor nejteplejší
v celé historii meteorologického měření? V Plzni
snad jediný den nemrzlo. Denní teploty se dokázaly
vyšplhat i na 9 °C a výše. Devítka ukazoval teploměr
třeba už 5. února.)

Březen nechtěl v jarním (předčasném) maratónu
zaostat, a tak byl rovněž historicky nejteplejší.
A přirozeně se k tomu zběsilému běhu vstříc létu
připojila příroda. Osobně mám rád jaro rychlé až di-
voké. Ale jen zpočátku. Líbí se mi, když zmrzlá zem
rychle rozmrzne a už za pár dnů z ní vyraší první
průzkumnické kvítky. Ovšem potom již není na co
spěchat. Ať ve své kráse vykvetou narcisy, po nich
tulipány následované šefíkem a konvalinkami. Ni-
koliv, aby kvetlo páté přes deváté jako letos. Vždyť
posledního března začaly v Plzni už kvést ovocné
stromy, konkrétně hrušně.

Duben, ten se úplně utrl ze řetězu. Vlastně již
konec března. Však vzpomeňme Velikonoc. Probo-
ha takhle brzy? To ještě budou zimní. Protahovali
jsme nad novým kalendářem obličej. A ony byly
zatím letní a vzduch plný jemného pouštního písku.
V povelikonočním týdnu začaly kvést trnky, o nichž
lidová moudrost říká, že jakmile rozkvetou, přichá-
zejí Zmrzlíci. Jenže jejich čas je těsně před koncem
poloviny května. Podle přírodovědců a meteorolo-
gů byla v tom čase ovšem příroda oproti průměr-
ným letům vpředu o 30 dnů, podle včelařů dokon-
ce o čtyřicet.

Týden po Velikonocích se jaro změnilo v léto.
Čtyři dny po sobě denní teploty překročily 27 °C.
V neděli 7. dubna mělo Česko první tropický den,
když místy teploty atakovaly jedenatřicet stupňů.
Tak brzy třicátka ještě nikdy nepadla. V Plzni-Bolev-
ci naměřili ten den 27,3 °C, v Kašperských Horách
a Dobrušce 26,6 stupňů a v Klatovech 26,4 °C.
Všude to byly pro ten den nové rekordy. V pondělí
ve 20 hod. ukazovaly v Plzni teploměry rovnou dva-
cítku. V plném květu byly hrušně, třešně. Dvanácté-
ho dubna byly zaznamenány kvetoucí pole řepky
a rozkvetlé jírovce maďaly, jejichž obvyklá doba
kvetení je o měsíc dále.

Před polovinou dubna přichází od meteorologů
varování, že se k nám vrátí zima. Málokomu se chce
věřit, že tomu tak bude. Přiliš jsme si přivykli dané-

*Poslední únorovou, nejdéle první březnovou neděli
se vyhání zima z plzeňské kotliny. Nejdříve je v po-
době Morany zapálena a utopena v řece, následně
je ještě za dohledu představitele radnice zavřena
do rakve a odnesena do městské šatlavy.*

mu počasí a ochlazení si nedovedeme představit.
Víkend je ještě krásný. Ale od úterka se začíná kata-
strofická předpověď naplňovat. Katastrofická proto,
že obsahuje varování též před výraznými přizemní-
mi mrazíky. A ovocné stromy jsou v plném květu. Ty
jež dokvétají, slibují nadějnou úrodu. Do neděle se
dokážou ranní teploty udržet nad nulou. V pondělí
však spadnou k minus čtyřem, místy i k pěti a více.
Úterní ráno je obdobné. A je dokonáno. Předseda
ovocnářské unie ČR Martin Ludvík o několik dní
později prohlašuje, že tyto mrazy zničily v Čechách
téměř 100 procent úrody ovocných stromů a na
Moravě přibližně polovinu. Je přesvědčen, že došlo
k jednomu z největších poškození tuzemské úrody
za posledních 100 let!

Chladna, kdy se i denní maxima držela jen na pěti
stupních, později pod deseti, vystřídal po téměř
čtrnácti dnech počínaje víkendem opět jarní teplo.
Jaro pokračuje. Jen jsme trochu zmateni: Prvního
května určitě nepolíbíme partnerky pod rozkvetlou
třešní. Jsou odkvetlé. Rozhodně nepoložíme snítka
šefíku k památníčku osvoboditelům z pětačtyřicáté-
ho. Je odkvetlý nebo zhnědlý mrazem. Kdepak je
asi pochechtávající se zima schovaná? A tak už mě
napadají jen dvě přísloví: I když teplý únor a břez-
en potěšily – přesto: Každému, co jeho jest. To ve
vztahu k zimě. A také: Nechval ned před večerem.

DVAKRÁT O TÝDEN DŘÍV

V posledních letech uléhají k zimnímu spán-
ku medvědi hnědí v zoologické a botanické
zahradě pravidelně kolem Mikuláše a vstávají
na Mezinárodní den žen 8. března. Tentokrát
te ale udělali výjimku. Zalehli již 29. listopa-
du, takže z veřejného mikulášského uspávání
zbyla jen beseda s jejich ošetřovatelem Bro-
nislavem Luďínem. Budiček měli jedenadvá-
cátého sourozenci Eliška a Honza společně
s o deset let starším strýcem Mikim rovněž
29., ale února.

Po zimním spánku jsou meddové vždy hu-
benější, obvykle přibližně o 50 kg. Na původní
hmotnost, u nejmohutnějšího z medvědů troji-
ce – Honzy – kolem 310 kg, se dostanou až na
konci léta nebo počátkem podzimu. První dny
jarního režimu začínají jejich rozkrmováním.
Ač jsou medvědi šelmy, jejich jídelníček je
velmi rozmanitý; nechybí v něm ani rostlinná
složka. Nepohrdnou třeba ořechy, borůvkami,
houbami, ani obyčejnou travou.

Ač se během zimy u nich všechny funkce
minimalizují, právě počátek nového roku je čas,
kdy samice přivádějí na svět mláďata. (eš)

Foto Kateřina Misíková

Od obrazovek ke knihám

Jsou akce a aktivity, jež skončí a nikdo si toho ne-
všimne. Nikomu nechybějí. Soutěž dětských čte-
nářů knihoven v Plzeňském a Karlovarském kraji
Poznáváte přírodu a za odměnu navštívte zoo
vyhlášená Zoologickou a botanickou zahra-
dou města Plzně mezi takové (naštěstí) nepatří.
Ukázaly to reakce přicházející po loňském ro-
čníku a potvrdily to znovu ohlasy po zveřejnění,

že soutěž pokračuje rovněž letos. Např. z malé
venkovské knihovny z Dolan na Klatovsku přišlo
na její adresu od knihovnice Pavly Šťastné násle-
dující poděkování:

„Dovolujeme si touto cestou poděkovat za po-
dobné akce, které pořádáte. I díky nim se nám
postupně vrací zpět čtenáři či noležníci (v pří-
padě akce Noc s Andersenem). Covid spoustu

podobných setkání zpretrhal a je obtížné znovu
mladé čtenáře odpoutat od modrých obrazovek
a přilákat je do knihoven.

Ještě jednou děkujeme a budeme se těšit na
setkání s opravdovými zvířaty u vás v zoologic-
ké a botanické zahradě. Do letošního ročníku se
naši čtenáři ze Základní školy v Dolanech určitě
opět zapojí!“ (rd)

Dvojnásobný samec Dumay

JMÉNO VYBRALA VEŘEJNOST, KŘTIN SE UJAL PRIMÁTOR PLZNĚ

Přesně po třech měsících od narození (28. prosince 2023) pokřtil ve čtvrtek před Velikonoce-mi 29. března primátor města Plzně Mgr. Roman Zarzycký (na fotografii uprostřed) mládě šimpanze učenlivého vzácného poddruhu čego. Od toho dne nese jméno Dumay. Nevmyslel ho však první muž západočeské metropole, ale vyplynulo z hlasování příznivců Zoologické a botanické zahrady města Plzně. Jeho ošetřovatelé pro něj vybrali trojici možných pojmenování. Protože je malý sameček čtvrtým šimpanzím potomkem narozeným v Plzni, podle zvyklostí pro pojmenovávání narozených zvířat v zoo, musí jeho jméno začínat čtvrtým písmenkem v abecedě – tedy D. „Najít v africkém slovníku vhodný výraz od tohoto písmene, bylo trochu těžší,“ přiznala chovatelka Monika Nováková. „Ale podařilo se a veřejnost mohla volit mezi Djimonem či silným chlapcem, Dumayem, což je v překladu samec, a Dakaraiem, český radost.“

Anketa na webových stránkách zahrady a na sociálních sítích měla velký úspěch – sešlo se kolem 6 488 hlasů. Vítězné jméno chtělo 2 468 lidí. „Neúspěšné“ návrhy od něj oddělovalo ale jen kolem 250 hlasů.

Dumay se narodil samici Márii, pro níž je to první odchov v životě po několika neúspěšných pokusech. A otci Sirimu, pro něhož je to další mládě po dlouhých letech a první potomek v Plzni. V polovině srpna 2021 nahradil náhle uhynulého samce Baska. A je vidět, že úspěšně. Do Plzně přicestoval z Krakova. Jeho rodištěm je ale Safaripark ve Dvoře Králové. Rodiče jsou stejně staří, v křestním listě mají rok 1987. Narození mláděte je o to cennější, že oba náležejí k poddruhu čego. V evropských zoo je jen něco přes 30 reprodukčně schopných zvířat tohoto poddruhu.

Šimpanze chová plzeňská zoo od roku 1964. Hned na počátku nového století byl vybudován venkovní přírodní výběh a sestavena větší tlupa. Loni se venkovní expozice dočkala rozsáhlé modernizace za více než sedm milionů korun.

V době křtu tvořili šimpanzí skupinu jeden samec, čtyři dospělé samice, mladá samička Cai-

la a nyní též malý Dumay. Rozpětí mezi Cailou a jím jsou téměř čtyři roky. Chovatelské zázemí navíc obýval druhý samec Jambo, jemuž se stala zoologická a botanická zahrada novým domovem teprve 27. září 2023. Jeho začlenění do stávající šimpanzí tlupy nebylo pro jeho suverénní povahu a portugalský způsob chovu snadné. Vše navíc zkomplikovala vleklá nemoc. Poté, co se narodil Márii sameček, bylo rozhodnuto požádat evropskou kurátorku chovu šimpanzů o jeho přemístění. „Chceme se maximálně soustředit na odchov šimpanzích mláďat. Odrůstající Caily a nyní především samečka Dumaye. Jsme rádi, že kurátorka je našemu požadavku nakloněna, takže předpokládám, že do počátku léta už bude Jambo v jiné zoo,“ sděluje Monika Nováková.

První plzeňské šimpanzí mládě, jež přišlo na svět v roce 1978, dostalo jméno Alan. Na druhé – Bamiu si musela zahrada počkat až do roku 2003.

Předvelikonočním křtinám uskutečněným ve 14 hod. předcházelo od 10 hod. slavnostní soutěžní program, zejména pro děti. Přes nepřízeň počasí se křtin zúčastnilo asi 200 návštěvníků včetně výherců a účastníků předchozí soutěžní stezky a autorů dětských obrázků. (kola)

Velbloudí mládě

Velbloudí pohrobek

Po lednovém úhynu legendárního velbloudího samce Mulisáka zůstaly tři samice osamocené a stádo se stalo jen trojčlenné. To se však na jaře změnilo. Šestiletá velbloudice Tereza porodila 2. dubna zdravou samičku otce Moulisáka. Své první mládě, dceru Lamii, přivedla na svět před dvěma lety. Tehdy vůbec nevěděla jak se o ně starat, takže veškerou mateřskou péči museli na sebe vzít ošetřovatelé. Na tento scénář byli připraveni i pro tentokrát. Ale zbytečně – samice zvládla vše sama a na výbornou.

Další přírůstek do plzeňského velbloudího stáda přibyl 10. dubna, kdy byl přivezen nový samec. Pochází z německé Zoo Hagenbeck v Hamburku a jmenuje se Jafar. Na svůj mladý věk necelého jednoho roku je značně vysoký a mohutný a má krásnou zlatou barvu. Spojení se stádem druhý den po příjezdu proběhlo na-prosto bez problémů. A tak lze ve výběhu zoologické zahrady města, jež má dvouhrbého velblouda ve znaku, těchto zvířat spatřit pět. (rd)

Foto 3x Kateřina Misíková

Nový samec Jafar.

Trojlístek klokaních mláďat

– jedno je opět bílé

Na začátku dubna vyskočilo z mateřského vaku mládě klokana obrovského. Pohlavím sameček. Naopak v téže době hledalo ve vaku bezpečí mládě klokana bažinného. Na svět z něho vyhlédlo poprvé počátkem března. Rovněž albinotická samice Albína klokana rudokrkého je matkou. Po několika hnědých mláďátech tak přichází na svět opět bílý klokánek.

Jak bílé zbarvení u zvířat jinak normálně vybarvených vzniká?

Tito anomální tvorové mají částečnou nebo úplnou ztrátu pigmentace vlivem poruchy tvorby melaninu, takže mají ve srovnání s ostatními příslušníky svého druhu bledý odstín kůže i srsti. U savců se albinismus vyskytuje, zdědí-li zvíře po obou rodičích jeden nebo více zmutovaných genů omezujících produkci melaninu – hlavního pigmentu, který určuje barvu kůže, srsti a očí. U jiných živočišných tříd mimo savce, například plazů, se albiní rovněž vyskytují, ale protože mohou kromě melaninu produkovat také jiné pigmenty,

Foto Kateřina Misíková

nemusí se jevit jako zcela bílí. Ačkoliv jsou vzácní, někdy až výjimečně vzácní, jsou známí albinotičtí nosorožci, žirafy, jeleni, krokodýli, sobi, ježci, verky, pávi, velryby, tučňáci či želvy. Nejbezpečněji albiný poznáme podle očí. Mají vždy červenou či narůžovělou barvu. To proto, že v nich prosvitají kapiláry. Absence pigmentu v jejich očích způsobuje světlouplachost a problémy se zrakem. Což takové jedince znevýhodňuje při lovu a zároveň se sami snadno stávají kořistí predátorů nebo zahynou při srážce s jinými objekty. Albiní mají často problémy s maskováním se či s hledáním

partnera. Velmi lákaví jsou pro pytláky a lovce trofejí. Albinotická mláďata navíc jejich matky často odmítají. V minulosti byli ovšem v mnohých kulturách albiní považováni za posvátné.

Snazší život než v přírodě mají proto albiní ze všech uvedených důvodů v péči člověka. Dříve byli často vyhledáváni zoologickými zahradami. Liberecká zoo si vytvořila na tygrech bílých současnou image. Moderní trendy však prezentaci a podporu této přírodní anomálie považují za překonanou a dávají přednost chovu druhů ohroženým vyhynutím. (zt)

Šafrán bělokvětý by měl být na Šumavě původní!

Sotva se začne příroda probouzet ze zimního spánku, jsou tu vedle dalších jarních efemerů květy šafránu.

V ČR má z více jak jeho 80 druhů přirozený výskyt jen jeden. A to ještě podle části botaniků nemusí být pravda. Šafrán bělokvětý (*Crocus albiiflorus*) roste hlavně v Alpách, takže jako alpský migrant může zasahovat přirozeně do Novohradských hor a na Šumavu. Jinde je však pouze zplanělý. I když některé lokality se na začátku jara rozzáří stovkami bílých a modrofialových květů. Ač je totiž druhově bělokvětý, kvete rovněž v této barvě. V místech přirozeného výskytu patří mezi druhy silně ohrožené, chráněn zákonem je však všude, kde roste. Na Šumavě je tomu tak na dvou lokalitách, obě jsou v její jihočeské části.

Botanicky patří šafrán, lidově a v zahradnické mluvě krokus, k jednoděložným víceletým cibulovinám z čeledi kosatcovitých.

Vzhledem k původnímu výskytu šafránu bělokvětého v jihozápadních pohraničních pohořích by se dalo předpokládat, že nejvíce míst, kam se nějakým způsobem rozšířil, bude v navazujících regionech. Není tomu ale tak. V Plzeňském kraji zcela chybí. Naopak nejvíce šafránových luk je v severních Čechách pod Jizerskými a Lužickými

horami. Např. Do Lukášova ho údajně přinesli osadníci. Ve Slunečné květinu zase vysadil na konci 19. stol. místní farář. V Kytlici u Nového Boru dalo několik cibulek zasazených začátkem 20. stol. základ současné populaci až o 1 300 květech! Ovšem na šafrány nejbohatší louka se nachází u Lačnova na Zlínsku. Představte si pohled na až 35 000 rozkvetlých rostlin. Nádhera, za níž jezdí autobusy turistů a stovky zvědavců. Na Valašsku se podle legendy uchytila semínka šafránu bělokvětého vypadaná ze sena z alpských luk určeného pro koně napoleonských vojáků. Jeden z příkladů rostlinných transferů. Tentokrát na stovky kilometrů, v případě mezikontinentální námořní přepravy zboží je to na tisíce kilometrů.

Kdo by neznal přísloví, „že je něčeho jako šafránu“. Je to tak. K získání jednoho kilogramu tohoto koření je potřeba zpracovat 150 000 (!) květů, přesněji červených blizen. Takže asi nepřekvapí, že cena tohoto množství se pohybuje od 5 000 do 200 000 eur – v závislosti na kvalitě a oblasti pěstování. Pokrmu s ušlechtilým šafránovým kořením jsou proto projevem luxusu a gurmánství. Naštěstí do jidel ho stačí jen špetka. Na šafránu bělokvětém ale nezbohatnete. Jednak se nesmí trhat a hlavně koření se získává ze šafránu setého. (zh)

Foto Jan Kavale

Mládě korovce mexického.

Vylíhla se mláďata vzácných korovců

Zoologická a botanická zahrada města Plzně se může pochlubit dalším významným odchovem: Jedná se o mláďe korovce jedovatého a pět korovců mexických, vylíhnutých v září loňského a v lednu letošního roku. Mláďe korovce mexické se jí podařilo poprvé odchovat v roce 2019.

Všechna mláďata jsou nyní v chovatelském veřejnosti nepřístupném zázemí. Návštěvníci však mají ve dvou expozicích celoročně možnost pozorovat jejich rodiče. Plzeňská zoo oba dva druhy korovců chovala poprvé na přelomu 60. a 70. let minulého století. Znovu se sem vrátily po více než třiceti letech.

Chovný pár korovce jedovatého žije v sukulentním skleníku nyní pojmenovaném Svět sucha. Vejce ošetřovatelé objevili v polovině května loňského roku, mláďe se vyklubalo před koncem září. Na začátku března 2024 již přijímalo myši holata a křepelčí vajíčka.

Rovněž jedovatý korovec mexický pochází ze severozápadního Mexika, dorůstá délky 80 až 90 cm. Jeho potravou jsou drobní živočichové, hmyz a vejce. Životem je vázaný na stromy. V zimě hibernuje. Je zařazen do Evropského zachovného programu (EEP). Jeho chovný pár ze Zoo Zagreb je k vidění od roku 2017 v pavilonu věnovaném přírodě Sonorské pouště. Samice vykládla v polovině srpna 2023 celkem devět vajec; u pěti z nich proběhla úspěšná inkubace a v lednu začalo líhnout. První vylíhlé mláďe 13. ledna mělo hmotnost pouhých 17 gramů, u ostatních čtyřech narozených v závěru měsíce se hmotnost pohybovala mezi 27 až 30 gramy. I jim chutnají křepelčí vajíčka.

Korovci jsou jedni z mála jedovatých druhů ještěřů na světě. Korovci mexičtí se mohou v lidské péči dožít až 30 let. Jedové žlázy mají umístěné v dolní čelisti, jed ale do těla oběti nevstříkují. Necháávají ho do hluboké rány volně vtéct. Pro zdravého člověka kousnutí smrtelné nebývá. Jed se využívá na výrobu léku proti cukrovce. (př)

Foto 2x Kateřina Misíková

Mládě korovce jedovatého.

Zvířata tak trochu jejich

Jak jsme již mnohokrát psali na stránkách IRISu, možnost tzv. Jadopce zvířat přišla do československých zoo krátce po roce 1989. V devadesátých letech mívala plzeňská zoo 30 až 50 podporovatelů; jedenkrát ročně se scházeli a díky tomuto počtu mohli navštívit i zázemí nebo nově vznikající expozice. Pro jejich evidenci stačila tužka a sešit. Někteří z nich v různé formě zůstali zahradě věrni dodnes. Kolem roku 2000 začal počet kmotrů růst na číslo 200 a za 20 let celkově přešplhal číslovku 2 000. To už bylo třeba jejich evidenci přenést alespoň do MS Excelu.

Na setkání kmotrů roky přichází mezi 200 až 400 účastníků. Jako na milé přátele je čeká komentovaná prohlídka zoo v šesti skupinách.

Jednoznačnými favority pro adopci se dlouhé roky stávají sovy, želvy, klokan, tarbíci nebo tučňáci. Našli se však i tací kmotři, kteří naopak podporují druhy nepopulární a neprávem opomíjené. Nutno dodat, že jen menšina vidí adopci jako akt pouze na jeden rok. Výjimkou není, že ta původní je prodloužena již mnohokrát. Množství lidí se stalo kmotry na základě dárku k Vánocům, narozeninám či svatbě.

Další milník přišel v době kovidových událostí. Adopce byla jednou z možností jak zahradě bez návštěvníků a příjmů pomoci. A tak v jednu chvíli bylo až 800 platných adopcí. Též v důsledku této skutečnosti dohnala evidence a registrace kmotrů konečně 21. století a vznikl poloautomatický systém, který byl slavnostně spuštěn koncem roku 2022.

V tuto chvíli nabízí 174 druhů a poddruhů zvířat, což je přibližně deset procent z jejich celkového chovaného počtu. Kmotrovskou evidenci od té doby vyplnilo 654 osob a nyní má zahrada 424 platných a aktivních kmotrů. Také tuto jednoduchou statistiku umí systém velmi rychle vytvořit. Zároveň kmotrům, stejně jako zoo, umožňuje zrychlit a napřímít komunikaci.

Zmínit je třeba rovněž kolem 30 tzv. čestných kmotrů – tedy například osobností, jež převzaly patronát nad druhem nebo udělily jméno mláďeti. Jsou to ale také adopce reciproční oceňující nějakou službu poskytnutou bezplatně zahradě. Můžeme zmínit například soubor Plzeňáček, který je jejím stálým kulturním hostem a od roku 2011 je kmotrem nosorožce indického. (mv)

Foto Jaroslav Vogelntanz

Dětský folklorní soubor Plzeňáček při Základní umělecké škole B. Smetany v Plzni zahrál nosorožci Baabuovi jak na uvítanou po příjezdu do Plzně na podzim 2011, tak počátkem listopadu k jeho sedmým narozeninám. Jediným místem v ČR, kde lze spatřit vzácné nosorožce indické je právě plzeňská zoo.

Mějte i Vy v zoo své zvířátko!

Volejte 378 038 303 (325) nebo pište na vobruba@plzen.eu.

Výskyt zvonovce lilíolistého (foto vpravo) byl v Čechách vždy ojedinělý. V současné době se zde vyskytuje pouze na šesti nevelkých lokalitách. Rozhodně na nich neroste více než 500 rostlin. Jeho velkou nevýhodou je skutečnost, že chutná srnčí zvěři. Při jejím současném přemnožení proto prakticky mimo opločenky nekvete. Naopak jeho předností je dlouhověkost a stanovištní vytrvalost. Na počátku tohoto desetiletí pro něj připravila Agentura ochrany přírody a krajiny ČR ve spolupráci s botanickými zahradami záchranný program. Od nich se očekává aktivní zapojení do ochrany druhu a poskytování vypěstovaných rostlin z kultivací pro posilování jednotlivých populací. Do projektu se zapojila rovněž Zoologická a botanická zahrada města Plzně.

DŽBÁN PLNÝ JEDINEČNOSTÍ

Jedním z nemnoha míst, kde v ČR zvonovec lilíolistý roste, je též přírodní park Džbán na pomezí Rakovnícka, Kladenska a Lounska. Jeho rozloha je 416 kilometrů čtverečních a ze dvou třetin ho pokrývají lesy. Vyhlášen byl 1. května 1994. Především tato vzácná květina, byť nepatří, jak by jméno mohlo naznačovat, mezi vzácné liliovité, nýbrž je součástí „obyčejné“ čeledi zvonkovitých, je důvodem, proč je tato rubrika tentokrát věnována právě tomuto místu. Není to ovšem důvod jediný. Nabídka tohoto jedinečného přírodního území je velice bohatá a rozmanitá. Veřejnost si Džbán vybavuje především v souvislosti s pověstnými prehistorickými Kounovskými řadami, kamenným uskupením stále utajeného významu, nejzáhadnějším místem v ČR. Pozoruhodnost nemá ve střední a východní Evropě obdoby. Džbán je také spojen se slavným nálezem opukové hlavy keltského héraa u Mšeckých Žehrovic. Když už jsme tuto vesnici zmínili, připomeňme, že na nedaleké louce roste nejkrásnější buk u nás. Shodla se na tom většina znalců památných stromů a tvrdil to rovněž herecký bard Luděk Munzar v televizním seriálu Paměť stromů.

Přírodovědec ocení zdejší poměrně zachovalou přírodu, kdy letité smíšené lesy na prudkých, takřka nepřístupných stráních, jsou velmi blízké původním lesním porostům. Nechybějí ani staré sady s tradičními odrůdami ovocných stromů. Několik maloplošných vlastně chráněných území dává šanci na přežití vegetaci i fauně tzv. bílých strání, což jsou obnažené opukové stráně, nebo jedinečné květeně Džbánu v okolí Bílichova.

Seznam vzácných rostlin, které se v přírodním parku vyskytují, čítá ke 40 položkám. Nejvzácnějším z nich je právě zvonovec lilíolistý, rostlina chráněná v celé Evropě, a kýchavice černá. Ale také nenápadná lněnka bezlistenná, která tady roste na jediné lokalitě v ČR. Na vzdálenost pouhých několika kilometrů tu lze objevit rostliny podhorské, smíšených lesů, podmačených luk a bažin stejně jako teplých výslunných a suchých strání. Taková je zde druhová biodiverzita. Pro botanika hotový ráj!

Džbán je velice cenný ovšem taktéž zoologicky. Žijí zde čolci, mlok skvrnitý, více jak pět druhů vzácných žab, nechybějí zmije obecná a užovka hladká. Z ptáků je třeba zmínit čápa černého a několik druhů sov. Pozoruhodné bezobratlé reprezentuje cikáda chlumní a především pavouk stepník rudonohý.

Jedinečnou přírodu Džbánu pro širší veřejnost, ale hlavně pro ochránáře, vlastně objevil koncem šedesátých let minulého století její znalec Josef Houda. Pedagog, botanik a mykolog, obdivovatel přírody Lounska.

Roviny zde střídají protáhlé opukové hřebeny směřující téměř s naprostou přesností od jihu na sever. Nejvyšším bodem zdejší pahorkatiny až vrchoviny je Džbán (536 m n. m.), který dal i název celé oblasti. Ta je přirozeným rozvodím Vltavy, Berounky a Ohře. Z východní a severovýchodní části Džbánu teče voda do Vltavy, severní část má spád do Ohře a jižní do Berounky.

Tam, kde to terén dovolil a naši předci se rozmáchli k obrazu svému, tedy k vytvoření zemědělské krajiny, je kraj chmelnic. Či spíše tu byl, protože chmelařství v řadě vesnic už připomínají jen opuštěné konstrukce k pěstování tohoto našeho zeleného zlata nebo historické či modernější betonové sušárny chmele.

Bílichov leží na samém východním pomezí Džbánu. Lesnaté území jakoby filmovým střihem přechází v bezlesou zemědělsky intenzivně využívanou krajinu (viz foto). Samotná obec není v podstatě ničím pozoruhodná. Upravená nevelká rekreační vesnice necelých 15 km od Slaného, pod ní rybník využívaný v létě ke koupání a s chatovou kolonií. Přesto sem při poznávání přírodního parku rozhodně stojí zato zajet! Už pro ten úžasný pohled při příjezdu. Nejsou-li pole ještě zelená příští úrodou, na popředí obloh kopečků se sytou jarní červenozezí se na severu a západu majestátně zdvihá České středohoří, aby na východě úchvatné panorama poněkud skromně uzavíral památný Říp.

Hlavně se však na západ a severozápad od Bílichova nacházejí hned čtyři chráněná území. Dvě národní přírodní památky (NP) a dvě přírodní památky (PP).

Nejvýznamnější z nich je NP Bílichovské údolí. Soukromě je chráněno již od roku 1929. Stát je převzal do své správy o čtyři roky později, v roce 1933, kdy byly na území Československa zřizovány první rezervace. Dnes má chráněné území, jež je součástí evropsky významné lokality Bílichovské údolí, výměru necelých 8,5 ha a je významným nalezištěm kýchavice černé. Rostliny, která v Čechách roste pouze na jediném místě, a to právě ve Džbánu. Vyskytují se zde však i další vzácné rostliny.

Druhou národní přírodní památkou je Cikánský dolík. Předmětem ochrany je výskyt kriticky ohro-

žených druhů rostlin, zejména lněnky zobánkaté a šášiny načernalé z čeledi šachorovitých. Důležité je také pěnovecové prameniště, jediné svého druhu v oblasti Džbánu.

Přírodní památka Smradovna prakticky navazuje na Cikánský dolík a v mnohém je mu i podobná: Především zde ale roste zvonovec lilíolistý.

Další přírodní rezervace a památka chrání na Džbánu teplomilnou a suchomilnou vegetaci tzv. bílých, tedy opukových, strání a dalších skalních útvarů a prudkých srázů. Jak NPR Velký a Malý štít u Vinařic na Lounsku, tak NPR Pochvalovská stráž u Řevničova a PP Mílská stráž u obce Milý (obě v okrese Rakovník) se nacházejí spíše v centrální části Džbánu.

Teplomilná a suchomilná květena má v přírodním parku velmi příhodné podmínky, neboť oblast je obecně suchá a poměrně teplá s průměrnými teplotami mezi 8,3 až 8,9 °C. (Hodnoty vycházejí z měření mezi lety 1901–1950.) Na území se uplatňuje srážkový stín Krušných hor, který snižuje množství srážek skoro o 20 procent. Průměrný srážkový úhm je relativně nízký a pohybuje se v rozmezí 490 až 510 mm.

Byl by zázrak, aby tak lákavá krajina, navíc v průměru 50 km od hlavního města, sousedící se střeďočeskou aglomerací a blízká též průmyslovému severu, nebyla vyhledávanou pro rekreaci. Je. A dokazují to především kolonie chat. Prozatím jsou však v přijatelných proporcích a společně s novou moderní výstavbou spíše propojují zdejší obce se současností. Mnohé jsou velmi starého data vzniku a současně stále nezapřou, že z části patřily k Sudetům a poválečný vývoj pro ně nebyl povznášející. A tak je Džbán výjimečný nejen svojí přírodou, ale též atmosférou. Trochu melancholickou, nostalgickou. Vyzařuje ze zdejších městysů, vyvolává ji okolí snad každé druhé vesnice. Vždyť kde lze v Čechách ještě spatřit úzká políčka, jen pár brázd brambor pro rodinu? Tak, jak to bývalo za první republiky v místech, kde žili kovářníci. Lidé, jimž dávaly obživu továrny a přilepšení hledali v kousku půdy. Nebo o několik desetiletí později, po kolektivizaci zemědělství, kdy výsadou družstevníků byly záhumenky. Zdejší krajina je prostě staromilsky romantická i tak trochu exotická. Titulek Džbán plný jedinečností rozhodně nelže!

František Hykeš

Foto Jaroslav Vogeltanz, František Hykeš

Poznávacím znamením je zobák

Rohovina podobná sloní – a stejně vzácná

V jednom páru po celý život • Zobák jako ozdoba i prokletí • Řasy je chrání před sluncem • Zazděné samice • Mají se rádi s opicemi • Ubývá jim prostor k životu • Posvátný pták spojující živé s mrtvými • Ptačí slonovina je právě ze zoborožců • V Evropě již více než dvě stě padesátiletá tradice jejich chovu • Anglické a německé prvenství • Světový zoborožčí úspěch P. Hospodářského • Plzeňské republikové prvoodchovy

Plzeňská zoo se specializuje na terarijní živočichy, drobné savce a ptáky. I proto dnešní Galerie představuje významnou a nepřehlédnutelnou skupinu exotických ptáků – zoborožců. Zoologická a botanická zahrada města Plzně k ní má vztah nejen chovatelský, přičemž při reprodukci několika druhů dosáhla výrazných úspěchů, ale podílí se rovněž na ochraně zoborožců žijících na Filipínách.

Zoborožec Waldenův
Foto Pavel Hospodářský

Zoborožec rýhozobý
Foto Jaroslav Vogeltanz

Mládě zoborožce celebeského.
Foto Martin Vobruba

Pro čeled' zoborožcovitých je typický dlouhý, mohutný, často pestře zbarvený zobák. Na jeho horní čelisti bývá většinou umístěna přílbice různých tvarů a barev. Zoborožcovití obývají tropickou a subtropickou Afriku, Asii a Melanésii, což jsou ostrovy a skupiny ostrovů – např. Šalamounovy – na jihozápadě Tichého oceánu, severně a severovýchodně od Austrálie.

Zástupci čeledi jsou monogamní, tvoří páry na celý život. Hnízdí v přirozených dutinách stromů nebo na útesech. Žijí se plody ale též drobnými živočichy.

V roce 2023 patřilo do čeledi 15 rodů a 60 druhů.

Zoborožci jsou značně různorodí ptáci velikostí i zbarvením. Nejmenším jejich představitelem je zoborožec Hartlaubův. Jeho hmotnost je přibližně 100 g a délka asi 30 cm. Naopak největší je s šesti kilogramy hmotnosti a délkou těla 1,2 m zoborožec kaferský. Samci jsou vždy větší než samice, avšak v jaké míře, to závisí na jednotlivých druzích.

Nejvýraznějším rysem zoborožců je zobák. Vždy je mohutný, zajímavě stavěný, často opatřený různými výrůstky. Ovládat ho pomáhají srostlé první dva páteřní obratle a silné krční svaly. Ptákům pomáhá v soubojích, při stavění hnízd, chytání kořisti nebo při čistění peří. Přes velikost je lehký, vyplněný vzduchovými komůrkami. Výjimkou je výrůstek zobáku zoborožce štítnatého a zoborožce přílbového, který je plný. Ptáci sice mají binokulární vidění, avšak zobák jim v něm částečně brání. Oči jsou chráněny řasami, jež slouží proti oslnění sluncem.

Kosti jsou duté a vylehčené, vzduch může být rovněž pod kůží. Zoborožci dobře plachtí, ale při letu jsou těžkopádní. Na zemi se pohybují krátký-

Prvoodchov zoborožců luzonských.

Foto Jaroslav Vogeltanz

mi poskoky. Mají silné nohy, které jim umožňují buď vytvalou chůzi, nebo obratné poskakování mezi větvemi. Mnozí se pohybují především po zemi.

Zoborožci jsou převážně všežraví. Žijí se ovocem, bezobratlými živočichy (měkkýši, hmyzem a jeho larvami, kroužkovci) a malými obratlovci. Jsou ptáky s denní aktivitou žijícími v párech nebo malých rodinných skupinkách. Větší hejna tvoří mimo období hnízdění.

Podle způsobu života lze zoborožce rozdělit na druhy žijící v otevřené krajině a na druhy lesní. Ti se živí převážně ovocem a jinými plody. S trusem roznášejí semena rostlin, čímž napomáhají přirozené obnově pralesa. Naproti tomu druhy z otevřených plání jsou především masožraví.

Samice kladou jedno až osm bílých vajec, přičemž v podstatě platí zásada, že čím menší druh, tím více vajec. Většina druhů je snáší v dutinách

pralesních stromů. Převážná část samic v tuto dobu přepeřuje, takže nemůže létat. U některých druhů samečci zazdí partnerku v dutině stromu mimo malý otvor, jímž ji pečlivě krmí. Mláďata jsou krmivá. Samice zůstává v dutině až do doby jejich vylétnutí. To samec zobákem příčku rozbourá a všichni odlétnou. Jsou ale též druhy, jež ponechávají zazděná pouze mláďata.

Velkou praktickou zajímavostí u některých druhů zoborožců je úzký vztah s jiným zvířetem. Např. některé africké druhy „spolužijí“ s mangustou jižní. Společně se krmí a při nebezpečí se navzájem varují. Také některé druhy opic vyhledávají potravu společně se zoborožci a dokonce čistí jejich peří od parazitů. Jedná se zřejmě o obdobu vzájemné péče o srst, jakožto projev upevnění sociálních vztahů uvnitř společenství.

Pozornost člověka poutají zoborožci především nápadným vzhledem. Velký zoborožec havraní je totemovým ptákem některých kmenů v Čadu a severní Nigérii. Tamní lovci si upevňují na hlavu členku s jeho vycpanou hlavou a napodobují ptačí pohyby, aby oklamali antilopy a další lovnou zvěř, kterou pak stílí otrávenými šípky.

Podle Dajaků z Kalimantanu je dvojzoborožec nosorožčí posvátný pták spojený s bojem a světem zemřelých. Jeho křik před započetím válečné výpravy byl chápán jako věštecké znamení. Sourodní Punanové pokládají zoborožce přílbového za strážce přechodu mezi světem živých a mrtvých.

Vyhynutí hrozí řadě druhů zoborožců především kvůli ztrátě přirozeného prostředí ničeného člověkem. Kromě toho některé druhy ohrožuje člověk taktéž lovem. V Číně a Japonsku se v minulosti zhotovovaly ozdoby z „ptačí slonoviny“, což je

výplň výrůstku na zobáku zoborožce přílbového, v ochranné terminologii v současnosti zranitelného druhu. Na rozdíl od vzhledově podobných, ale dutých útvarů na zobácích dalších zoborožců je tento plný a strukturou podobný slonovině. Liší se od ní ale intenzivním oranžovým zbarvením. Kvůli výrůstku na zobáku se loví také zoborožec štítnatý. Uvádá se, že na černém trhu je třikrát dražší než pravá slonovina.

Maso zoborožců se obvykle nekonzumuje, peří místy slouží jako ozdoba.

V zoologických zahradách a obdobných zařízeních jsou zoborožcovití ptáci chováni v Evropě více než 250 let. Nejstarší známé záznamy zmiňují dvojzoborožce nosorožčího v nizozemském Amsterdamu již kolem roku 1700. První zoborožec v zoo moderního slova smyslu se objevil v londýnské zoo v roce 1863. Byl to zoborožec bělolící. V následujících 15 letech k němu přibýlo dalších 15 zoborožců druhů. Na odchovy si však musely zoo počkat dlouho. První úspěšný odchov toka rudozobého se podařilo teprve v roce 1926, a to hned ve dvou německých zoo zároveň: v zoo ve Frankfurtu nad Mohanem a Zoo Berlín.

V roce 2012 Evropská asociace zoo a akvárií podpořila v každoroční záchranářské a osvětové akci živočichy ohrožené vyhynutím žijící v jihovýchodní Asii. Podobně jako k předešlým se k ní aktivně připojila rovněž plzeňská zoo. Navíc téma bylo velice blízké její vlastní kampani zaměřené na pomoc ohrožené přírodě Filipín. V hledáčku kampaně EAZA byl rovněž zoborožec Waldenův. O jeho záchranu dlouhodobě usilovala též Zoo Plzeň. Jejím bývalému ošetřovateli Pavlu Hospodářskému se v záchrané stanici Mari-it jako prvnímu na světě podařilo tohoto ptáka odchovat v lidské péči.

Plzeňská zoo začala chovat zoborožce počátkem 70. let minulého století. Byly to africké druhy. V roce 2012 k nim přibyl i zástupce zoborožců asijských – zoborožec rýhozobý. Cílem chovatelů je ho v rámci pomoci filipínské přírodě rozmnožit.

„Začátkem června zasedla samice na vajíčka a po měsíci se vylíhli malí zoborožci,“ vzpomíná na prvo odchov zoborožce luzonského nejen v rámci plzeňské zoo, ale celé ČR chovatel Milan Hřebík. Vynikající úspěch! Druhé jméno má pták po největším a nejsevernějším filipínském ostrově. „Poněvadž je matka s budoucím potomkem ve hnízdě zalepeném hlinou, mohli jsme jen tušit, co se děje uvnitř. Pravidelně z něho vykukovaly dva zobáčky. Podle příjmu potravy se však dalo předpokládat, že bude hnízdo plnější. Zejména v prvním měsíci, kdy ptáčka rychle rostou, jsme museli krmení opakovat třikrát až čtyřikrát denně. V nabídce bylo ovoce, myšata, sarančata a cvrčkové. Netrvalo nikdy dlouho a vzorný otec znovu klepal na voliéru. Pro nás, ošetřovatele, to bylo znamení, že už jsou ve hnízdě opět hladoví strážníci. Po dvou měsících samička rozbila hliněné dobrovolné vězení a my spatřili čtyři mladé zoborožce. Jednoho samečka a tři samičky,“ ukončil M. Hřebík chovatelskou epizodu z roku 2015.

Další republikové prvenství následovalo v roce 2019, kdy se v plzeňské zoo vylíhlo první mládě zoborožce celebeského na území ČR.

V současné době chová Zoologická a botanická zahrada města Plzně pět druhů zoborožců: toka rudozobého, zoborožce běloocasého, zoborožce celebeského, zoborožce luzonského a zoborožce rýhozobého. (zh)

Poprvé se jiřinky na statku Lüftnerka v plzeňské zoologické a botanické zahradě představily na podzim 2003. Spíše než-li jejich výstava to byla tehdy připomínka, že tyto květiny patří k babímu létu a počátku podzimu. I když vystavovatelem byl jeden z jejich nejvýznamnějších západočeských pěstitelů Vlastimil Hucl z Plzně-Červeného Hrádku. Od té doby se zde uskutečnila již dvacítkrát oblastních výstav těchto královen pozdního léta a nadcházejícího podzimu. Ne všem ročníkům však bylo přáno: Jiřinky postihlo horké a suché léto, jejich květy sežehl předčasný ranní mrazík. Ty v posledních letech poznamenává především věk jiřinkářů. Šedesátníci mezi nimi jsou mladíci...

Hned poprvé, co se na výstavě objevila kolekce velkokvětých jiřinek Petra Bohdana z Plzně-Radčic, zazářila a stala se středem pozornosti. Ve všech návštěvnických anketách obsadila přesvědčivě první místo.

Chtěl mít společnou zálibu s partnerkou

Zahrádkářem je od mládí, prozrazuje. „Tehdy bylo ale mým koníčkem pěstování citrusů a subtropických rostlin. Pravda, zajímaly mne také vodní rostliny, jenže citrusy vítězily. S kolegou Pavlem Kacerovským z Přeštice jsme založili Citrusářský klub Plzeň. Brzy měl kolem stovky členů. Byt citrusářem byla v osmdesátých letech velká móda. Citrusy jsme většinou pěstovali v bytech, nejtěžší bylo sehnat mladé rostliny a různé odrůdy. Hobbymarkety tehdy u nás ještě neexistovaly, tak se rostliny získávaly v rámci klubů. Centrem citrusářství bylo Brno, tamní pan Jiří Šamla vydával i celostátní časopis.“

Pan Bohdan udělá ve vzpomínkách stíh a jeho vyprávění pomalu začíná být o jiřinkách: „Když se moje nová partnerka přestěhovala do Radčic, snažil jsem se s ní najít styčné body i pokud jde o zahrádku. Já v té době byl těžký zahrádkářský materialista podle hesla, co se nedá snít, je zbytečné pěstovat. Soulad v dalším zahrádkářském směřování jsme našli při návštěvě zahrady pana Hucla. Tisíc kvetoucích jiřinek, tři sta odrůd, jeho povídání jak se o ně stará od jara do podzimu naprosto upoutaly nejen mne, ale stejně tak partnerku. Náš společný jiřinkářský příběh započatý v roce 2005 pokračoval zakoupením pěti hlíz, samozřejmě od pana Hucla, od té doby mého velkého a váženého vzoru. Čtyři z nich jsem nechal galantně zasadit partnerce, pátou jsem vsadil do země já. Já vzešly všechny, ale moje ne. Myslím si, že to byl úspěch, který významně posílil její vztah k rodiči se společné zálibě,“ vidí pan Bohdan svůj drobný pěstitelský neúspěch z té lepší stránky.

„Na další exkurze do rozkvetlé zahrady pana Hucla jsme chodili s fotoaparátem,“ naváže. „Vyfotografovali jsme si odrůdy, které se nám nejvíce líbily, pečlivě jsme si zaznamenali jejich názvy a další jaro jsme k němu vyrazili s jmenovým seznamem, které jiřinky bychom si rádi koupili. Takto jsme rozšiřovali naši kolekci několik let. Dokud to dovolovaly rozměry zahrady.“

Při takovém přístupu k pěstování, kdy u každé rostliny má jmenovku a pro jistotu si ještě dělá plán umístění jednotlivých odrůd a jejich fotodokumentaci, nemohl dlouho stát mimo specializovanou jiřinkářskou organizaci DAGLA. Pro vysvětlení: název je složenina počátků dvou latinských rostlinných názvů dahlia (jiřinka) a gladiolus (mečík). Jako národní společnost pěstitelů jiřinek a mečíků vznikla v roce 1926. Překážka nějaká vynucená přerušení v činnosti, v posledních letech sdružuje celostátně mezi 50 až 70 členy. Břežnová valná hromada

v Pardubicích nebo v jejich okolí je každoročně velkou příležitostí k získání nových odrůd a pěstitelských „špeků“. „Já jsem si z ní letos přivezl vedle spolkové ocenění dvacet odrůd od známého polského jiřinkáře a velkého kamaráda českých pěstitelů jiřinek Stanislava Lipiňe,“ pochlubí se Petr Bohdan.

Jak vypadá Bohdanovic zahrada v Radčicích letos? Opět každý kousek půdy je využit k pěstování společně nejoblíbenější květiny partnerů. „Navnaděn katalogy vysazují každé jaro kolem 300 odrůd. Bohužel na úkor pěstitelského pravidla, že každá odrůda by měla být jistěna deseti exempláři. Takové množství rostlin se nám do zahrady bohužel nevejde,“ přiznává pěstitel.

Zadaří-li se, je dlouhý teplý podzim, semena jiřin dozrají, jsou Bohdanovi oproti jaru bohatší o několik nových odrůd. Pan Bohdan vysvětluje: „Jiřiny se poměrně snadno

kříží samosprašením. Toho my pokročilí amatérští pěstitelé využíváme a radujeme se, když nám vznikne na záhonech nová odrůda. Je to vzrušující a dá se to nazvat vrcholem jiřinkářova snažení a úspěšného pěstování. Tak jednoduché to ovšem není. Skutečný vznik nové odrůdy je proces. Vyzrálá semena, jiřinky na ně nejsou nijak bohatá, vysejete na jaře do květníků a jste zvědaví, moc zvědaví a netrpělí, co z nich vyroste. Jistoty máte jen tři: Sice, že každá rostlinka je originál. A potom, že určitě znáte matku, zatímco otec, který poskytl pyl k opylení, je při záhonovém pěstování naopak pokaždé neznámý. Praxe je obvykle taková, že ze stovky semenáčků se vybere tak deset perspektivních jedinců, z nichž vyjdou tak dvě až tři skutečně nové odrůdy. Musí být hezké, barevně vyrovnané, v něčem nové. A své vlastnosti musí umět zachovat. A to je u jiřinky docela problém. Však se také jmenuje proměnlivá,“ uzavře šlechtitelský výklad pan Bohdan.

Ještě zbývá zodpovědět otázku, jak se kloubí záliby v jiřinkách s profesním zaměřením pětadesátiletého technika Ing. Petra Bohdana. Téměř celý život výzkumnou pracovníkem ve výzkumném ústavu, do konce osmdesátých let škodovického, potom samostatného, a posledních pět let člena vysokoškolského týmu Západočeské univerzity? Jeho odpověď je jednoduchá: „Byl to prostě protipól mého technického zaměření, myšlení. Obě polohy se spolu dobře snášely a možná i doplňovaly.“

František Hykeš

Foto Miroslava Matějova

MAY DAY 2024 představil novou ochranářskou kampaň

První máj v Zoologické a botanické zahradě města Plzně patřil již tradiční benefiční akci zaměřené na ochranu přírody s názvem May Day, tedy volání přírody o pomoc. Tematicky vždy vychází z aktuální kampaně vyhlášené Evropskou asociací zoologických zahrad a akvárií (EAZA). Ta současná s názvem Vietnamazing se zaměřuje na ochranu biodiverzity Vietnamu, která je ohrožena zejména pytláctvím a úbytkem životního prostředí pro řadu živočišných druhů. Na podporu zachrany tohoto unikátního ekosystému bylo vybráno celkem devět vlajkových projektů zabývajících se ochranou konkrétních ohrožených vietnamských druhů.

Foto 2x Kateřina Misíková

Cílem letošní prvomájové May Day bylo seznámit širokou veřejnost s problematikou lovu ohrožených druhů zvířat pro asijskou medicínu, nelegálního odchytu do soukromých chovů a v neposlední řadě ničení přirozeného životního prostředí, zejména kácením tropických deštných pralesů a těžbou uhlí.

Nedílnou součástí akce byla finanční sbírka na tuto kampaň. Letos bylo na ochranu přírody vybráno krásných 53 941 Kč. Bližší informace o konkrétních projektech, na něž výtěžek z akce míří, podávali pracovníci v záchraném středisku.

Areál plzeňské zoologické zahrady zaplnily tematicky laděné stánky škol a organizací, které nabízely k prodeji různé drobné výrobky. U některých byly pro návštěvníky připraveny též zajímavé workshopy a soutěže. Akce se zúčastnili pracovníci a dobrovolníci ze záchrané stanice živočichů ve Spáleném Poříčí, Správy Chráněné krajinné

oblasti Český les a CHKO Slavkovský les, Krajského úřadu Plzeňského kraje, Mezigeneračního a dobrovolnického centra TOTEM, SMPM ČR Praha-západ, Domu dětí a mládeže Rokycany, ZŠ Plzeň, ZŠ Zbiroh, ZŠ Komenského Domažlice a Církevní ZŠ a SŠ Plzeň. O pitný režim se v letním počasí postarala Vodárna Plzeň.

Součástí akce bylo také komentované krmení gibbonů bělolících, kteří jsou tvář kampaně Vietnamazing, a na jejichž ochranu poputuje rovněž část získaných financí.

Čestný patronát nad jejich plzeňským párem převzal v průběhu May Day 1. náměstek hejtmana Plzeňského kraje pro oblast regionálního rozvoje, IT a evropské záležitosti Petr Vanka.

Nechyběla ani tradiční soutěžní naučná stezka o ceny, která návštěvníkům ještě více přiblížila téma letošní kampaně.

Mgr. Linda Strychová

Pod patronací prvního náměstka hejtmana

Nad letošním ročníkem pravidelného prvomájového MAY DAY pro přírodu převzal poprvé ve více jak patnáctileté historii této benefiční akce patronát politik – 1. náměstek hejtmana Plzeňského kraje pro oblast regionálního rozvoje, informační technologie a evropské záležitosti Petr Vanka. V úvodu návštěvy zahrady si prohlédl jednotlivé stánky, načež zamířil do expozic žiraf a nosorožců indických. Ty byly vybudovány jako součást nového areálu pro africká a asijská zvířata v letech 2008 až 2010 z evropských dotačních prostředků. Byla to tehdy největší stavba ve prospěch rozvoje turistické infrastruktury podpořená Evropskou unií na území Plzeňského a Jihočeského kraje.

Na závěr poledního komentovaného krmení gibbonů bělolících – tvář aktuální ochranářské kampaně Evropské asociace zoo a akvárií (EAZA) v plzeňské zoologické a botanické zahradě – nad nimi pan náměstek převzal čestný patronát. Certifikát potvrzující, že se stal jejich kmotrem, mu symbolicky předaly studentky Základní a střední církevní školy v Plzni Lucie Jamborová a Kamila Beková. Byla v tom určitá symbolika: Uvedená škola se už v dobách, kdy sídlila ve Spáleném Poříčí pravidelně a aktivně zúčastňovala prvomájových May Day a dodnes patří k jeho kmenovým účastníkům. Od loňského roku se navíc část studentek podílí na víkendovém a svátečním doprovodném programu v zoologické a botanické zahradě.

Jak při přebírání kmotrovského certifikátu P. Vanka řekl, patronátu a projevené pocty si velice váží.

(hš)

Ta biodiverzita za to stojí!

Evropská asociace zoo a akvárií (EAZA) vyhlásila pro léta 2024 až 2025 novou ochranářskou kampaň na ochranu a podporu biodiverzity Vietnamu. Proč právě této jihoasijské země?

Zdejší příroda je neuvěřitelně druhově bohatá. Vlivy, které živočišnou pestrost ohrožují, se neustále stupňují. Největšími hrozbami jsou pytláctví, ztráta přirozených území pro život daných druhů. Cíle kampaně Vietnamazing: Podporovat

jedinečnou biodiverzitu Vietnamu; najít spojení pro ochranářské cíle; poskytnout pro jejich naplnění finanční a technickou pomoc; posílit ochranu zdejších druhů jejich zachováním chovem v zoo.

(rd)

Za australskou flórou

vede cesta i do plzeňské zoologické a botanické zahrady

Při komentovaných prohlídkách australských a novozélandských expozic se návštěvníci při pohledu na bohaté výsadby tamní flóry často ptají: Má Austrálie také takové jedinečné rostliny jakými jsou v živočišné říši klokani, ptakopyskové, tasmánské čerty a další? Má? Pokusme se odpovědět. Společně s knižní novinkou kolektivu autorů v čele s Ing. Tomášem Pešem vydanou Zoologickou a botanickou zahradou města Plzně a popisující především právě flóru tohoto kontinentu.

Foto 4x Jaroslav Vogeltanz

Hned v úvodu je třeba zdůraznit, že Austrálie patří k místům s obdivuhodnou biodiverzitou. Díky dlouhodobé izolovanosti se zde vyvinulo obrovské množství endemitů (druhů vyskytujících se pouze na jediném místě Země). Stupeň endemismu je fascinující: Podle údajů z konce devadesátých let minulého století plných dvaadvadesát procent z 15 638 druhů cévnatých rostlin neroste nikde jinde než právě v Austrálii. Jenže kontinent vede bohužel též v počtu vyhynulých druhů rostlin. Za posledních 200 let je jich – většinou přičiněním člověka – 83. Na tomto čísle se podílí i smutný příběh s částečně dobrým koncem Filipova ostrova nacházejícího se nedaleko ostrova Norfolk vzdáleného asi 700 km od Austrálie, ale administrativně součásti Australského společenství. Ostrov byl v 18. století trestaneckou kolonií. V té době na něj byla vysazena prasata, kozy a králíci. Poté, co byla kolonie zrušena, se zvířata rozmnožila do té míry, že místo proměnila v červenou poušť prakticky bez vegetace. Přežily pouze ibišky ve dvou exemplářích. Když se zde v roce 1988 podařilo zlikvidovat poslední králíky, začala postupná biologická obnova včetně výsadby třech dosud existujících rostlinných endemitů. Bohužel čtvrtý byl nenávratně minulostí. Připomínají ho už jen herbářové položky.

Austrálie se může pochlubit dokonce 10 endemickými čeledmi. Jednu z nich popsal v roce 1922 významný český botanik Karel Domin. Dvanáct let předtím odsud přivezl 8 400 herbářových položek.

Blahovičníky, česky také eukalypty, se rozšířily v souvislosti s jejich pěstováním pro dřevo i další průmyslové využití prakticky do tropů a subtropů celého světa. Jejich domovem je však právě Austrálie. Blahovičník královský vyskytující se v jihoaustralském státě Victoria a dále v Tasmanii je nejvyšší listnatá dřevina světa a druhý nejvyšší druh stromu po jehličnaté sekvoji vždyzelené. Nejmohtnější ověřené exempláře dosahují výšky 100 metrů, historické údaje překračují i tuto

výšku. Blahovičníky jsou značně dlouhověké – dožívají se věku 400 až 600 let.

Moravské Modré hory v okolí Kobylí dostaly název od modrých odrůd vinné révy. Ve zdejších půdách se jí obzvlášť daří. Australské Pískovcové Modré hory získaly své jméno podle modrého oparu z výparů listů všudy přítomných blahovičníků. Právě kvůli nim bylo pohoří vyhlášeno Oblastí světového dědictví UNESCO. Eukalyptů zde roste

90 druhů, což je 13 procent z jejich celkového počtu. Určitě je třeba ze stromů Austrálie zmínit *Wollemi nobilis* čili wolemii vznešenou, objevenou teprve v roce 1994 v Národním parku Wolemia v Novém Jižním Walesu. Je považována za živoucí fosilii – relik z dávné minulosti vzdálené od současnosti přibližně 200 milionů let! Stále zelený jehličnan dorůstá 20 až 40 m.

Pokud by si měla Austrálie volit svůj strom, asi by se volba rozhodovala mezi výše uvedenými dřevinami. Možná, že by jejich dvojici na trojici ještě rozšířila akácie – česky kapinice. Nejvíce druhů těchto keřů až stromů z čeledi bobovitých roste právě v Austrálii.

Vrátíme-li se k úvodní otázce, jaké rostliny jsou stejně jedinečné jako živočišné druhy typu klokana, vakoveverka a všech ostatních vačnatců, ptakopyska, odpověď zní: Všechny, jež jsou místními endemity. Jen bohužel jsou mnohem méně známé a populární než zástupci živočišné říše. Ale to je u rostlin jev zcela obecný.

V expozici Austrálie, okolních ostrovů a Nového Zélandu (na fotografii) nabízí Zoologická a botanická zahrada města Plzně nejen reprezentativní kolekci místních živočichů, ale během vegetační sezóny také ukázky tamní vegetace s vysokým zastoupením druhů rostoucích výhradně zde. Jejich prostřednictvím vstoupí návštěvník do místních lesů, hor, na pobřeží písčiny či do vřesovišť. Krajina Austrálie a Nového Zélandu je pestrá, proměnlivá od nížin až po horstva. A taková je též její flóra. (zh)

Rosnatka je se 170 druhy jeden z nejpočetnějších rodů masožravých rostlin. S výjimkou Antarktidy je rozšířena na všech světadílech. Na fotografiích jsou ukázky australských druhů; ze všech známých jich zde roste plná polovina.

JARO JE ZPĚT, VÍTEJ TEPLA A SLUNÍČKO

Po úspěšném vyhnání zimy z plzeňské kotliny první březnovou nedělí bylo třeba důstojně přivítat nástupnické jaro. (I když přízněji, že po celý únor už žádná zima nebyla. V Plzni nebyl jediný den, kdy by mrzlo). Pocta jaru byla vzdána už 16. března – pět dnů před jeho oficiálním kalendářním začátkem. Vše doprovázeno příjemným počasím. Současně s jeho uvítáním byla odemčena Česká řeka a probuzen les. O to prvé se opět postaral miláček dětí – vodník z nýrské přehrady, les probudil prostřednictvím lesní pedagogiky její nejlepší lektor z Lesů ČR Ing. Pavel Šeří. Letos posilněný o kolegu. Popravdě řečeno, chybět vodník, stejně jako imitátor jeleního troubení a dalších zvuků ozývajících se z lesů, úžasný vypravěč a znalec lesa v jedné osobě – program by nebyl úplný. Však také sotva co vodník sestoupil z hráze velkého akvária České řeky, byl obklopen dětmi. A lesníci, ti se pro stálý zájem o jejich nabídku nedostali ani na oběd.

Kvůli přírůstku u vyder zůstala letos Česká řeka, byť již po zimě odemčená, návštěvníkům uzavřená. Plně jim to však nahradila prezentace západočeské územní organizace Českého rybářského svazu. Takové lákadlo, jakým byl nový elektronický trenažér, se musí přece náležitě vyzkoušet. Také byl v neu-

stálém obležení menších i větších kluků. Je zajímavé, že přestože moderní holčičky zkoušejí ledacos, co bylo dříve chlapeckou doménou, rybařina je neláká. I když u kádě s magnetickým chytáním rybek se střídala obě pohlaví (na fotografii).

VELIKONOCE ŽLUTÉ SAHARSKÝM PÍSKEM

Foto IRIS Miroslav Volf

Letošní Velikonoce připadly na hodně časný termín. Začaly již koncem března. To vyvolávalo oprávněné obavy z počasí. Klidně by mohly být bíle zasněžené. I když dosavadní trend počasí tomu nenasevřel. Ale víme své o jeho vrtkavosti. Nakonec byly tropické. Ne teplotami, tak vysoko teploměr vystoupal na několika místech ČR až pár dnů po Velikonocích, konkrétně 7. dubna. Tropické byly v ovzduší rozptýleným saharským pískem. Na horizontu vytvářel žlutavý opar, nejintenzivnější byl v sobotu a neděli.

Čtyřdenní Tradiční Velikonoce na Lüftnerce byly tradiční nejen tím, že připomínaly různé jarní zvyky – nejen ty nejznámější jako je malování kraslic a pletení pomlázek, ale také jejich formou. Kdo se chtěl dívat, co vše dokáží šikovné ruce vytvořit, měl dostatek příležitostí. Kdo si chtěl koupit něco na památku, měl možnost vybírat z širokého sortimentu. A nejmladší člen rodiny zatím mohl vy-

tvořit něco vlastního v některé z několika dětských tvořivých dílniček. Výklad velikonočních symbolů a zvyků poskytl jejich malá encyklopedie společně s tématickou soutěžní naučnou stezkou. Jak rychle objevily děti kouzlo cvrkání kuliček na kuličkovém platu – spojení prastaré dětské jarní hry s jejím moderním pojetím, tak trakařová řehtačka se poprvé rozřehkala až v pondělí. A to ještě při folklorním vystoupení.

Hospoda na statku nabízela velikonoční jídelniček a v hladicím koutku skotačilo několik malých kůzlátek. Prostě Velikonoce se vším všudy. A po celé čtyři sváteční dny. Tak dlouhý velikonoční program nehnědejte nikde jinde!

OHŇOVÁ POSELSTVÍ VESMÍRU

Pravda, 30. dubna se na Lüftnerku slétlo v minulých letech už podstatně více čarodějnic a čarodějů než letos. Třeba se obávali, že jim bude v čemém v letním počasí příliš horko. Tuto domněnku by potvrzoval i skromný zájem o opékání špekáčků. Účast na čarodějnických hrách však byla více než slušná. Tradiční pohádkové strašidelné soutěžní stezky letos ještě „konkuroval“ čarodějnický chodníček, kde mezi úkoly nechybělo ani zvládnutí čarodějnického dopravního prostředku – koštěte.

Foto 2x František Hykeš

IRIS OKÉNKO DO HISTORIE

Dvacetiletá prvenství

První pololetí roku 2004 bylo docela úrodné na události, které se uskutečnily v Zoologické a botanické zahradě města Plzně poprvé.

Na jiném místě píšeme, jak dostal před Velikonocemi malý šimpanz sameček jméno na základě ankety mezi veřejností. Možnost rozhodnout o příštím jméně zvířete měli poprvé v historii zoologické a botanické zahrady její návštěvníci a prostřednictvím jednoho periodika mohla hlasovat také veřejnost právě v roce 2004. Vybíralo se jméno pro první narozené plzeňské mládě lemura kata. Z osmi návrhů vyšlo z návštěvnického referenda vítězně pojmenování Kely, což přeloženo z malgaštiny do češtiny znamená malý.

Druhý ročník kalendáře víkendových a svátečních doprovodných akcí v zoologické a botanické

Masopustní stínání slaměného kohouta na statku Lüftnerka.

zahradě nezačal až oslavou Velikonoc na statku Lüftnerka, ale již masopustem. Trasa průvodu plněného tradičních masek vedla ze sídliště Vinice přes statek Lüftnerka Kilometrovkou do Staré sladovny

ve středu města. Na Lüftnerce byl připraven pohanský zvyk stínání kohouta (v tomto případě slaměného), u Kalikovského mlýna byl za halasného loučení se se zimou utopen Bakchus. Zoologická

Pálení čarodějnic o Filipojakubské či Valpuržině noci patří spíše do arsenálu venkovských tradic. Ale proč si ho nedopřát rovněž ve městě, navíc na statku připomínajícím přelom 19. a 20. století? Když už jsme předminulé století zmínili, právě v tomto období byl největší tlak (od církve) tento obyčej z kalendáře zcela vymazat. Naštěstí pro nás, současníky, se jí to nepodařilo. A tak již krátce po setmění se rozzáří české kopce a návrší, kam jen oko dohlédne, desítkami vater. (Je jich tolik a takové intenzity, že jsou zaznamenatelné i z kosmu.) Letos jich vzplálo možná o něco méně, protože bylo vydáno kvůli suchu doporučení nerozdělávat ohně. I když místní hasiči, častí organizátoři vater i stavění mají, si určitě poradili...

FOLKLÓR POKAŽDÉ JINAK

Projekt Prostor pro (lidovou) písničku (PPP) finančně podpořený Městem Plzní odstartoval symbolicky přímo před radnicí při rozpustilém vyhánění zimy. O Velikonocích přivedl na Lüftnerku hned čtyři folklorní soubory: Plzeňáček, Bolevák, staroplzenec, Úslaváček a nepomucké Pšeničky. Čtyřikrát folklór a pokaždé jinak. Není i v tom jeho stálé kouzlo? Tradiční zpívání pod májkou patřilo zajímavému spojení Plzeňáčku a tanečního souboru Bolevák. Spolupráce se jim tak líbila, že namísto plánovaných třiceti čtyřiceti minut dokázali bavit spokojené obecenstvo hodinu a půl.

Projekt PPP bude opět pokračovat v rámci zářijového víkendového programu na Lüftnerce. (fh)

Pro děti, pro všechny

Foto 3x František Hykeš

Nejpopulárnějšími zvířaty statku Lüftnerka jsou mezi dětmi králíci. Poté, co jim mohou vlastnoručně nabídnout seno, jejich popularita ještě stoupala. Malí návštěvníci mají rovněž možnost nakrmit zrním holuby a slepice. Aby zvířata nedostala více, než je optimální krmná dávka, na to dohlíží ošetřovatelé. Pokud by tomu tak bylo, zásobníky s krmivem už prostě znovu nenaplňují. Děti mohou být zklamané, ale zdraví zvířat je podstatné.

Vyřezávané dřevěné srdce u uhlídky na Plzeň naproti hladicímu koutku si oblíbily rychle všechny věkové skupiny návštěvníků. Na památku se v něm fotografují rodiny, děti i mladé páry. A zvětšily se v něm o Velikonocích také tanečnice ze souboru Bolevák. (eš)

Slavnostní otevření japonské kamenné zahrady Šówa-en 12. června 2004.

a botanická zahrada města Plzně tak obnovila jeden ze starých zvyků, který se v západočeské metropoli díky masopustům v okrajové čtvrti Doudlevec udržel přibližně do poloviny padesátých let

minulého století. V příštích letech se masopustní veselí organizované Sdružením IRIS a zoologickou a botanickou zahradou transformovalo v Rozpusťlé vyhánění zimy z plzeňské kotliny.

OKÉNKO DO HISTORIE IRIS

Po březnovém schválení stanov Ministerstvem vnitra ČR začalo při Zoologické a botanické zahradě města Plzně oficiálně působit první občanské sdružení. Pod názvem Sdružení přátel Zoologické a botanické zahrady města Plzně IRIS se zaměřil především na environmentální osvětu, pořádání různých soutěžních a zábavných akcí a na ochranu přírody.

Největší událostí a novinkou prvního pololetí i celého roku 2004 je červnové otevření kamenné japonské zahrady Šówa-en umístěné v původní botanické (Kodetově) zahradě. Při slavnosti nechyběl ani japonský velvyslanec v Praze Koiši Takahaši. Její projekt i realizace jsou dílem japonského architekta Eišina Harady. Investiční náklady činily přibližně 10 milionů korun. Zahrada o rozloze asi 150 m² je plná symboliky. Její hlavní a nejsilnější myšlenkou je touha po míru vycházející z historie Atomového domu a svržení jaderné bomby nad Hirošimou na konci II. světové války.

Zahrada Šówa-en a její slavnostní otevření se staly impulsem pro každoroční konání Dnů japonské kultury v zoologické a botanické zahradě vždy kolem poloviny května. (rd)

Foto Milan Pták, Jaroslav Vogeltanz

Sokolnické ukázky opět doprovází lekce zoologie se zaměřením na dravce a sovy, návštěvníci jsou nejen příjemci ptačího show, ale někteří z nich, ti odvážní, také jeho spoluvůdci. Před pódiem letního amfiteátru v sousedství Zoologické a botanické zahrady města Plzně je znovu umístěn bazének s vodou, z něhož orlí mořští loví potravu. Těsně než přibližně čtyřicetiminutové představení skončí, zažijí diváci chvilku hrůzy. Jsou varováni, že poslední pták, který proletí nad jejich hlavami je pěkně ostrý. Naštěstí se sice ještě nikdy nic nepříjemného nepříhodilo, ale jen proto, že byli přítomní ukáznění a ostražití. Když se ten obávaný dravec objeví, obecenstvo propukne v hlasitý smích. Nad nimi se vznáší dravčík velikosti většího vrabčáka... Ano, na Lochotín se vrátil po osmileté přestávce přední český sokolník Milan Zaleš z Chotýčan u Českých Budějovic.

Lochotínský návrat

Foto František Hykeš

„V roce 2016 jsem si pronajal německý hrad Maus. Plány byly tehdy velké,“ rozpovídá se Milan Zaleš. „Skončil jsem tam ale po dvou měsících. Sezónu předčasně ukončily živly. Vrátil jsem se na Rabí, kde jsem působil před Plzní jedenáct let. Přežil jsem tam i dobu kovidovou, až loni a předloni jsem létal s kolegou Janem Dvořákem ve velkém zábavním Bayern parku. Poté, co mi kontaktovala zoo, bez velkého přemýšlení jsem se rozhodl vrátit. Řeknu to upřímně: Že zde mohu opět létat je pro mne velká čest a pocta, které si nesmírně vážím.“

Návštěvníci se znovu setkají s oblíbenými mořskými orly Mařenkou a Mirečkem. Nově jsem si pořídil samečka orla východního. Prozatím je to mládě, jsou mu tři měsíce. Spolu se mnou se vrací na Lochotín pár vrů afrických Xisa a Xir, arroh lovecký Bety. Naopak premiéru tu má mladá samice káně rudococas Mia. V ptačím show denně mimo pondělí dopoledne v jedenáct hodin a od

poledne ve čtrnáct se návštěvníkům představí mimo už jmenovaných dravců poštolka vrabčí, luňák, sova pálená a postupně i další druhy. Naopak jsem se musel pro stáří rozloučit s jedním orlem skalním – Tymbem.“

Určitě si Milan Zaleš brzy vychová náhradu. Vždyť je nejen obdivovaný sokolník, ale úspěchy slaví rovněž při umělém oploďňování – ptačí inseminaci – u orlů mořských a skalních.

Vzpomínkou se přece jen ještě vrátí na hrad Rabí: „Prožil jsem tam sedmnáct let života. Jsem rád, že vedle nějaké sokolnické stopy tam po mně zůstalo ještě něco víc. Podařilo se mi ve staré škole přímo na historickém náměstí vybudovat expozici sokolnictví. V budově je současně infocentrum a muzeum řemesel Sušicka.“

Takže vedle hradu Rabí další tip při cestě na Šumavu. Samozřejmě přes Plzeň a její zoologickou a botanickou zahradu. (rz)

Rozdělující GREEN DEAL

V rámci environmentální metodické pomoci Environmentálního centra Lůftnerka učitelům v Plzeňském kraji se koná vždy počátkem nového školního roku odborná konference zacílená na některé z aktuálních ekologických nebo environmentálních témat. Letos se uskuteční až počátkem října, ale zato na programu bude problematika, která nejen hýbe veřejným míněním v celé Evropě, ale také ho nesmířitelně rozděluje. Tématem letošní konference pořádané a Sdružením IRIS ve spolupráci s Fakultou pedagogickou Západočeské univerzity, Zoologickou a botanickou zahradou města Plzně a Národním pedagogickým institutem ČR, bude tolik ze všech stran diskutovaný Green Deal. Přestože se konference uskuteční až na podzim, hlavnímu pořadateli Sdružení IRIS se podařilo s velkým předstihem získat velmi kvalitní lektory. Za všechny jmenujme např. doc. RNDr. Ladislava Miko, Ph.D., poradce prezidenta republiky pro životní prostředí, či prof. Petra Druláka z Filozofické fakulty Západočeské univerzity, známého politologa-komentátora.

Součástí důkladné obsahové přípravy konference je rovněž dotazníkový průzkum mezi návštěvníky zoologické a botanické zahrady, který by měl pořadatelům odhalit většinové mínění veřejnosti o Green Dealu. Prozatím se anketa uskutečnila v rámci oslav Dne Země a prvomájového MAY DAY.

V kontrastu s tím, jak se o Green Dealu ve sdělovacích prostředcích často píše, anketa prozatím jasně vychází v jeho prospěch. Dotazovaní svými odpověďmi dávají najevo, že s jeho cíli a opatřeními souhlasí a považují je za správné a nutnou prevenci při ozdravování klimatu.

Anketa současně prokázala vysokou gramotnost návštěvníků zahrady v ekologické terminologii. Naprostá většina dotazovaných správně odpověděla jaké cíle Green Deal sleduje, co jsou to například skleníkové plyny, co je to trvale udržitelný rozvoj.

Další názorový průzkum se uskuteční ve spolupráci s několika školami, v Plzni např. s 15. ZŠ, mezi staršími žáky.

Konference bude určitě jedna z nejzajímavějších v posledních letech. Uskuteční se v čase, kdy už bude zvolen a začne pracovat nový europarlament. A jak avizují sdělovací prostředky, volby budou o dvou hlavních tématech: Green Dealu a zamezení masové migraci do Evropy. V „tradičních západních“ zemích EU možná více než u nás. Podle jarní studie dánského institutu Alliance of Democracies Foundation Evropany nejvíce zajímá, jak chtějí politici omezit nelegální migraci. Naopak zájem o klimatické změny ochladl. Nikde není obrat tak citelný jako v Německu.

Ačkoliv je Green Deal ambiciózní ekologický vlajkový program právě Evropské unie, podle dánského průzkumu se zdá, že lidé v jejich členských zemích na pozadí ostatních aktuálních událostí a problémů (např. válka na Ukrajině, soustavný růst životních nákladů) ho považují za zbytečně grandiózní či málo potřebný. I vzhledem k tomu, že globálních emisí vypouští Evropa méně než devět procent. (rd)

Výběr podle seznamky

Skupina odborníků a dobrovolníků z Plzeňského kraje zachraňuje na základě přeshraničního projektu kriticky ohroženého sýčka obecného. Do týmu pod vedením členů základní organizace Českého svazu ochránců přírody ve Spáleném Poříčí na jižním Plzeňsku patří rovněž pracovníci Zoologické a botanické zahrady města Plzně. Zajímavé na západočeském přístupu k záchraně a rozmnožování této české nejohroženější sovy za pomoci člověka je vybírání rodičovských párů prostřednictvím seznamky na základě genetického testu. Dvojice nemůže být samozřejmě příbuzná.

„Často se sýčci vypouštějí do přírody přímo z ruky nebo klecí. My testujeme aklimatizační voliéry. Ptáci zde zůstávají několik měsíců, takže je větší šance na úspěch. Do vybraných lokalit vypouštíme celé rodiny, rodiče s mláďaty,“ uvedl ornitolog Jiří Vlček z krajského odboru životního prostředí.

Část uměle odchovaných mláďat je předávána bavorským kolegům, protože finančně projekt podporuje Svobodný stát Bavorsko.

Populace divokých sýčků je velmi nízká. Podle dostupných dat se vyskytuje v celé České republice pouze zhruba 70 hnízdičích párů. (př)

Foto Kateřina Misíková

ZAJÍMAVOST: Mlok od pramínků

Specializovaná detašovaná expozice Akva-tera v Palackého ulici sice není útlukem pro odložené plazy, želvy a další terarijní živočichy, ale občas musí tuto službu prokázat. Jako v případě, když sem plzeňští strážníci přivezli mloka druhu axalotl mexický.

Hlídku přivolala žena s dětmi na procházce na Roudné pod fakulní nemocnicí, která narůžovělé stvoření s nepřehlédnutelnými keříčkovitými žábami nalezla v jedné z tůňek u zdejších pramínků. „Strážníci si podivuhodně vypadajícího vodního dráčka převzali, uložili ho do přepravního boxu a převezli jej do po-bočky zoologické zahrady Akva-tera v Palackého ulici,“ sdělila mluvčí městské policie Jana Pužmanová.

Podle mluvčího Zoologické a botanické zahrady města Plzně Mgr. Martina Vobruba má Akva-tera s těmito obojživelníky zkušenosti. „Uvidíme, zda se přihlásí majitel. Nejde o nic výjimečného, je to druh, který se u chovatelů objevuje celkem běžně,“ uvedl ještě M. Vobruba.

Živočich někdy nazývaný také tygří mlok, bývá dlouhý i přes čtvrt metru a dožívá se pětadvaceti let. Patří mezi kriticky ohrožené druhy. Dříve byl oblíbenou pochoutkou.

Jak sdělil redakci v době uzávěrky hlavní chovatel Akva-tera Jiří Doxanský, mlok je stále ve zdejší expozici, nikdo se o něj nepřihlásil. „Je to typický případ toho, kdy se lidé zabývají nějakého zvířete, protože už jim začalo být na obtíž, nebo je přestalo bavit,“ ještě dodal J. Doxanský. (rz)

SVÁTEK MILIARDY LIDÍ

V dubnu slaví Zoologická a botanická zahrada města Plzně společně s návštěvníky dva významné mezinárodní ekologické svátky. Prostřednictvím Ptáčích soboty Mezinárodní den ptactva (1. dubna) a Den Země (22. dubna). Ten se letos ale příliš nevydařil. Kvůli počasí. Přiliv i na duben nezvykle studeného vzduchu byl právě v polovině, k tomu zatažené nebe. I za těchto podmínek přesto nebyla zahrada úplně bez návštěvníků a velká část z nich se zúčastnila oslavy. Rodiny s dětmi si prošly ekologickou naučnou stezkou, před Tropickým pavilonem je čekaly vědomostní a dovednostní soutěže představující sedm aktuálních největších ekologických hrozeb pro svět. Úspěšní soutěžící měli na výběr z řady zajímavých cen. Jestlipak např. víte, jaká největší ekologická hrozba číhá na svět v Asii? Nejsou to důsledky lokálních válečných konfliktů, drogy, ani klesající produkce rýže. Jedná se o nepředstavitelné množství plastového odpadu, jehož velká část končí v moři. Austrálie s rozmnoženými nepůvodními živočišnými druhy v čele s králíkem musí být Evropě i dalším světadílům soustavným varováním před nepůvodními živočišnými, stejně jako rostlinnými druhy zejména invazní povahy.

Den Země je nejmasovějším a nejznámějším ekologickým svátkem. Nejrůznějšími způsoby ho slaví více jak miliarda lidí ve 175 zemích světa. (eš)

Foto František Hykeš

Ptačí sobota se těšila značnému zájmu návštěvníků.

MIROSLAV DOHNAL, HLAVNÍ CHOVATEL V KRÁLOVSTVÍ JEDU, UNIKÁTNÍ EXPOZICI NEJEDOVATĚJŠÍCH HADŮ SVĚTA V ZOOLOGICKÉ A BOTANICKÉ ZAHRADĚ MĚSTA PLZNĚ

byl několik desítek let hlavním pořadatelem, nyní je spoluorganizátorem únorových mezinárodních herpetologických a teraristických konferencí. Místem jejich konání je v posledních letech konferenční sál Environmentálního centra Lüftnerka v zoologické a botanické zahradě, která na jejich konání spolupracuje. Letos to bylo již podesáté. O úrovni a úspěšnosti konferencí svědčí nejen počet účastníků – a to každoročně prakticky z celého světa, ale též skladba a jména přednášejících. Např. letos byli mezi nimi dva až z Ameriky.

Vedle cizokrajných jedovatých hadů – v zoologické zahradě, stejně jako v soukromém chovu – jsou pro Miroslava Dohnala druhou velkou láskou krušnohorské zmije. Snaží se o jejich ochranu, těžce nese, jak jim ubývá míst pro život. Ostatně přečtěte si jeho „zmijí zamyšlení“.

(rd)

Foto Jaroslav Vogeltanz

NEBOJME SE ZMIJÍ! Do přírody patří jako ostatní tvorové.

Černá forma zmije obecné.

Foto Miroslav Dohnal

Příroda v Krušných horách mě láká už řadu let. Nejvíce ze všeho výskyt hadů a báje o nich. Rekněme si hned na začátku, že hadi jsou neodmyslitelnou součástí biodiverzity v Krušnohoří. Už jako dítě jsem slyšel, jak ti hadi jsou zlí. Pro většinu z nás představují opravdu něco nepřírodního a nepříjemného. Vždyť had byl vyhnán z ráje. Jenže fantazie lidí je velmi bujná.

U nás žije jediný jedovatý had, a to zmije obecná. Strach z ní je opravdu zbytečný. Za posledních 20 let v naší zemi nikdo nezemřel na její uštknutí! I též proto, že naše toxikologická medicína je na vysoké úrovni.

Zmije obecná je malý až středně velký had – dorůstá délky 70 cm, maximálně 80 cm. Ocas je krátký, tělo u samic je zavalité, hlava má trojúhelníkový či hruškovitý tvar. V horní čelisti jsou sklápějící se zuby (solonogifní). Samci jsou světle šedí s tmavě černým klikatým zetkem na hřbetě a jsou štíhlejší než samice, které jsou zbarvené dohněda, dozele-na, dožluta i dokonce dočervena.

V naší republice žijou dvě barevné formy zmijí; ta druhá je černá a říká se jí melanistická. Vyskytuje se v nadmořských výškách okolo 800 metrů nad

mořem v biotopech jako jsou: rozvolněné lesní porosty, lesní okrajové cesty, břehy potoků, mokřadní louky, paseky poblíž lesních okrajů, kamenité svahy porostlé trávou a křovinami, okraje rašelinišť ale též opuštěné domy a rozpadající se vlhké základny staveb. Ty slouží zmijím zároveň k zimování.

Od jara do podzimu se zmije rády vyhívají na rozpadlých základech domů a kamenných zidkách, jež jim zároveň slouží jako úkryty před predátory. Mají především denní aktivitu, citlivě reagují na nízkou teplotu. Dokážou však rovněž vnímat sluneční paprsky mezi mraky. Aktivují od osmi stupňů. Když se nahřejí na 25 až 31 stupňů, tak se schovají. V odpoledních hodinách se vyhýbají přímému slunci.

Ze zimního úkrytu zmije vylézají v závislosti na počasí od března do dubna. V tomto čase opouštějí zimoviště a připravují se k páření. Samci i samice se svlékají do svatebního šatu a samičky začínají vypouštět feromony, jimiž lákají samce. Takto začínají námluvy, při nichž se samci oddávají rituálním souborům. Vlastní kopulace může trvat až několik hodin. Březost se pohybuje mezi 90 až 120 dny. Zmije obecná je vejcoživorodá. Když rodí, embrya jsou chráněná blánitým obalem, z něhož se mláďa-

ta sama protrhne ven. Líhnutí nové generace připadá na srpen a září, kdy zároveň dochází k pohlavní proměně skokanů a ropuch, jimiž se mláďata živí. Další jejich potravou jsou malé ještěrky, drobní hlodavci a hmyz. Příjem potravy vzrůstá s blížící se hibernací (zimním spánkem), která trvá od pěti a půl do šesti měsíců.

Jed zmije obecné je směsí peptidů, polypeptidů a proteinů s enzymatickou aktivitou. Z nebezpečných látek obsahuje především cirkulační toxiny s vazodilatačním účinkem a hemoraginy, jež porušují funkci cévních stěn. Smrtelná dávka pro člověka je 15 až 20 mg sušiny v jedu. Množství jedu, které má zmije k dispozici, odpovídá obvykle ovšem jen 2 – 14 mg sušiny.

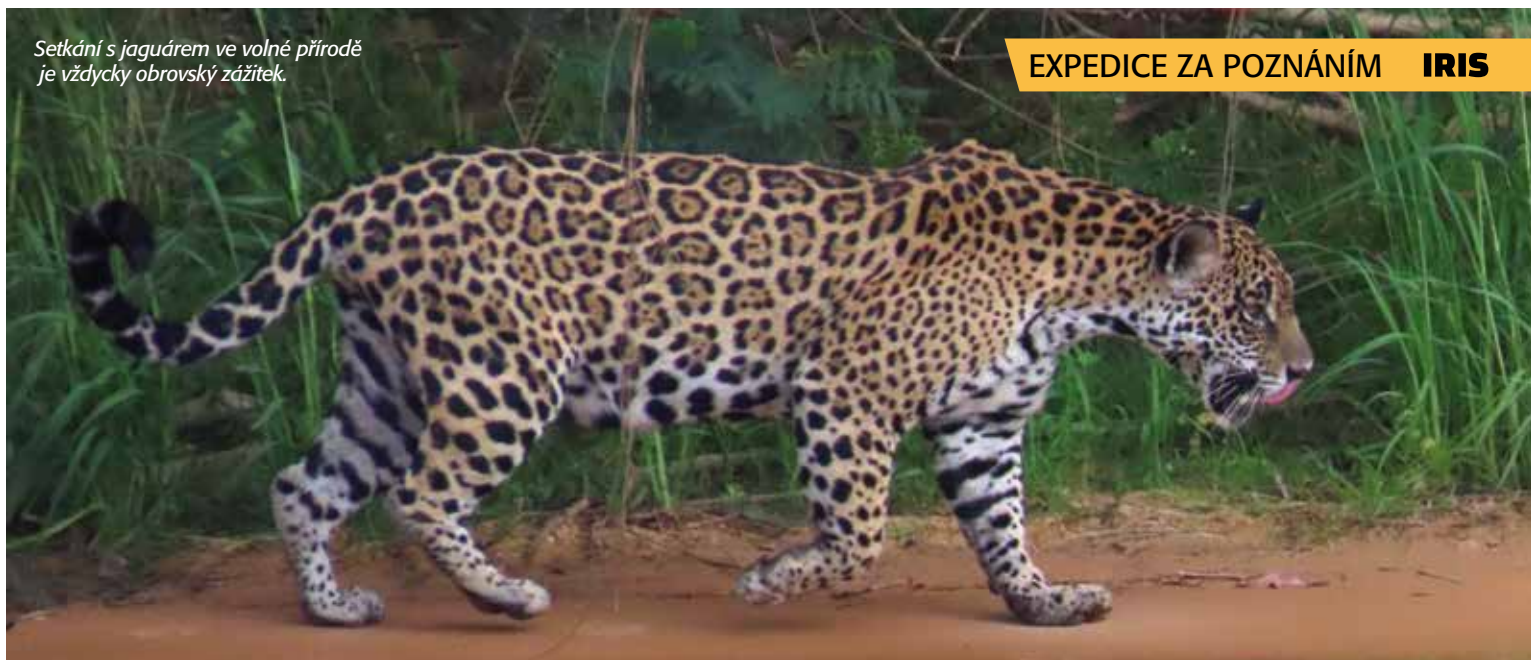
Zmije přes veškeré výhrady a odpor s ní spojovaný je velmi užitečná! V přírodě má své místo – stejně tak jako mnoho jiných, byť nám méně příjemných tvorů. Za šest až sedm aktivních měsíců uloví každá dospělá zmije 50 až 80 hlodavců.

Had je v ČR chráněn zákonem. Má ovšem dost přirozených nepřátel jako jsou např. ježek, káň, tchoř, jezevec, čáp. A ti jsou prostřednictvím potravního řetězce pojistkou, aby se zmije nepřemnožila.

V minulých letech, když jsem přecházel z Horní Blatné směrem Bludná, měl jsem mokřadní louky plné hmyzu. V obličejí jsem měl plno mušek. Mnohé se však nevrátě ztrácí v minulosti. Voda mizí z mokřadů a rašelinišť vlivem oteplování planety, což není pochopitelně bez vlivu na biodiverzitu. I Blatenský příkop vysychá. Snad zde nepoškodí plynulost textu malá zeměpisná vložka: Horní Blatná leží v západní části Krušných hor severním směrem od Karlových Varů. Horské město je zajímavé především svou architekturou ze 16. století. Ve stejném čase ho Ferdinand I. povýšil na královské město. Je nazýváno srdcem západního Krušnohoří. V jeho okolí se těžila od roku 1548 železná ruda, cín, kobalt, stříbro, slída... Naprosto unikátní je zásobování vodou z Blatenského příkopu.

V současné době prožívají Krušné hory vysoký nárůst turistů a s ním i nevkusnou výstavbu. Například pod Blatenským vrchem okolo Vlčích jam směrem k rašelínovému jezeru byly nádherné mokřadní louky, kde žili užovky obojkové, slepýši, skokani, ropuchy, zmije a čolek horský. Jenže developeri je zastavěli moderní architekturou. Zmizel hmyz a tím i ještěrky. A takovýchto zanikajících biotopů v Krušných horách bohužel přibývá. Snad se ale blýská na lepší časy a pohoří bude už konečně brzy vyhlášeno chráněnou krajinnou oblastí!

Miroslav Dohnal

V největší jihoamerické zemi

Text a foto Ing. Jiří Trávníček, ředitel Zoologické a botanické zahrady města Plzně

Podzimní expedici (2023) do Brazílie začínáme v Zooparque Itatiba v pobřežním Sao Paulu. Pro představu: S 22 miliony obyvatel jde o největší město Jižní Ameriky. Našich dvakrát deset a půl milionu lidí a k nim ještě celá Praha na jednom místě! Také tu žije hlava na hlavě. Soukromí je tady téměř cizí slovo. Dalším jeho charakteristickým rysem je velký počet etnik a národností, takže se dá považovat za nadnárodní město. Pro ucelenější představu: Celá Brazílie je domovem pro více než 217 milionů obyvatel. Tímto počtem zaujímá ve světovém měřítku sedmé místo. Ale zpět do zoo. Je soukromá, jejím majitelem je Rakušan MUDr. Wolfgang Artmann a naše zoo s ním spolupracuje řadu let. Je perfektní, profesionálně vedená, dělená zoogeograficky, s nabídkou několika velmi vzácných druhů. Například chová osm párů harpyji. Samozřejmě, že se nejedná o mystické bytosti z antické mytologie, zobrazované jako například žena a napůl pták. A jež byly ve starověkém Řecku jakousi personifikací bouře a mračen. Jde přirozeně o jihoamerické dravce harpyje pralesní. Po kondorovi andském jsou druhým největším dravcem Jižní Ameriky. Rozpětí křídel může být až dva metry a hmotnost dosahuje i devíti kilogramů. Jejich populace je stále více ohrožována mycím pralesů. Nesmírně vzácný – kriticky ohrožený – je další z chovaných jihoamerických ptáků – sereta brazilská. Používán je rovněž název morčák paranský. Tento druh kachny žije v přírodě už v počtu pouhých 200 párů! Na vině je stále větší znečištění v důsledku kácení lesů a zemědělství. Zoo Itatiba jich odchová 40.

Její součástí je rovněž velmi pěkné zoogeograficky členěné muzeum.

Kurátor plazů a zoologického muzea v Zooparque Itatiba Igor nás vzal na prohlídku minizoo Selva viva. V protikladu s její velikostí vlastní velkou kolekci obojživelníků a plazů, zvláště jedovatých hadů. Její šéfheterolog léta pracoval v Institutu Butantan – ústavu specializovaném na výzkum živočišných jedů. Před koncem expedice nám bude dopřáno tuto známou a uznávanou instituci navštívit.

Mezi hady v minizoo nemůže chybět křovinář *Bothrops insularis*, pro něhož se u nás užívá název křovinář ostrovní. To proto, že žije výhradně na ost-

rově Quemada Grande v Atlantském oceánu, vzdáleném jen několik málo desítek kilometrů od Sao Paula. Jedná se o kriticky ohroženého živočicha, a to přesto, že v dospělosti nemá žádné přirozené nepřátele. Civilizačních vlivů ušetřen bohužel není. Populace je také limitována velmi malou rozlohou území, na němž se vyskytuje. Ostrov má jen 430 000 m². Jde ale o nesmírně bohatý ráj – žije na něm 2 000 až 4 000 jedovatých hadů. Získat tohoto brazilského křovináře do naší expozice nejedovatějších hadů světa – to by bylo! Prozatím si ho alespoň fotografuji.

Zážitkem je pro mne, teraristu, rovněž pozvání k Igorovým rodičům. Jeho otec chová několik druhů chřestýšů a několik exemplářů křovináře žararaka *Bothrops jararaca* rozšířených na jihu a jihovýchodě Brazílie.

PANTANAL – NEJVĚTŠÍ MOKŘAD SVĚTA

Nastal čas rozloučit se s pohostinností zoo Itatiba a pokračovat dál. Brzy ráno přelétáme severozápadním směrem do města Cuiaba. Odsud se autem přesouváme téměř do blízkosti bolívijské hranice na farmu Fazenda Jofré Velho. Budeme zde čtyři noci. Věnuje se nám její zaměstnanec Rafael Hoogenstein, velký kamarád Jana a Radany Dungeových, známého českého manželského páru. On vystudovaný biolog, ale především malíř a ilustrátor, ona fotografa zvířat. Dohromady zánícení obdivovatelé a znalci zdejší přírody.

Daleko široko kolem je Pantanal (z portugalského slova pântano – bažina, močál, třasovisko apod.). Je to rozsáhlá močálovitá rovina téměř bez stromů zasahující také na území Bolívie a Paraguaye. Přesné hranice nejsou definovány. Rozloha oblasti se uvádí mezi sto padesáti a dvěma sty tisíci čtverečními kilometry, což z Pantalanu činí největší mokřad světa. Na základě Ramsarské úmluvy byla v roce 1993 oblast vyhlášena za lokalitu mezinárodního významu. Jeho relativně malá část (187 818 ha, což představuje zhruba jen 1,3 procenta rozlohy regionu) byla v roce 2000 zapsána na seznam světového přírodního dědictví UNESCO. Jedná se o brazilský národní park Pantanal Mato-grossense a tři přilehlé soukromé rezervace. V září 2020 oblast postihl zničující požár, který zásadně poškodil téměř třetinu rozlohy mokřadu. Jaké ob-

rovské přírodní bohatství území skrývá, jaká je zde obrovská biodiverzita, napovídají následující čísla z části Pantalanu o výměře asi 25 000 km²: Roste zde na 3 500 druhů rostlin, vyskytuje se tu k 9 000 druhům hmyzu, 325 druhů ryb, 53 druhů obojživelníků, 98 druhů plazů, přes 650 druhů ptáků a téměř 160 druhů savců.

Jezdíme lodí po řekách Rio Cuiaba a Corixo Negro. Vstřebáváme úžasnou přírodu a fotografujeme množství ptáčích druhů včetně vzácných čápů jabiru, ibisů tmavých a bělokřídlých, čaji obojkové, teju obrovského... Ze savců pozorujeme hojně kapybary a jaguáry. Jejich monitoring zde probíhá řádku let, vyskytuje se jich zde kolem padesáti. Vrcholnými setkáními se zdejší faunou je pozorování osmičlenné rodinky vyder obrovských, čtyř jaguárů při úspěšném lovu kajmanů a jejich následného páření. Ar hyacintových, ptačího druhu, který přežívá v počtu jen asi 4 000 jedinců, jsme napočítali šest. Pravda, sledovat se dají i v hotelovém parku. Stejně jako u jiného hotelu v jezírku kajmani. Jsou pěkně vypaseni, dlouzí i tři metry. Přiblížit se k nim dá až na tři metry.

ZVÍŘATA ZDE NIKDO NESTŘÍLÍ...

Po sedmi hodinách jízdy v terénním taxi po dost špatné cestě se dostáváme na farmu Barranco Alto (Fazenda). Jejich lodí a jejich džípem budeme cestovat po přibližně 11 000 ha velké farmě a pozorovat především ptáky, kterých zde žije na 400 druhů. Už nejsme v Pantalanu, ale několik set kilometrů jižně v brazilském státě Mato Grosso do Sul.

Příroda je zde nádherná, zvířata nikdo nestřílí, takže se nechávají vyfotografovat z velmi malé vzdálenosti. Top navštívenými lokalitami jsou v této části Brazílie dvě soukromé rezervace: Buraco das Araras se skalní propadlinou o 160 metrech v průměru a 100 m hlubokou. Na jejím dně je 10 m hluboké jezero obklopené hustým porostem původní džungle. V proláklíně hnízdí asi 60 párů ar zelenokřídlých. Zaujali nás rovněž středně velcí plavci hlodavci aguti (*Dayprocta azarae*). V další rezervaci jsme šnorchlovali asi dva kilometry křišťálově čistou řekou a pozorovali desítky druhů sladkovodních ryb.

Pokračování na straně 18.

Pokračování ze strany 17.

MNOŽSTVÍ VODY VYRÁŽÍ DECH

Expedice se krátí, my se obloukem znovu přiblížíme k východnímu bodu. Vstupujeme do dalšího spolkového brazilského státu – Parana. Největší systém vodopádů na světě Iguazu – Velká voda, jak jej nazvali indiáni – na řece Iguacu nám vyráží dech. Tím spíše, že při naší návštěvě jimi teče druhé nejvyšší zaznamenané množství vody. Jedenadvacet milionů litrů vody za vteřinu!! Vyhlídkové lávky jsou zčásti poničené a uzavřené. Druhý den si ještě dopřáváme pohled na vodopády z argentinské strany. V této zemi se nalézá 80 procent jejich plochy. Ucelený pohled se ovšem otevírá z Brazílie. Vodopády měří přes 2,5 km a voda padá do hloubky 70 m. Je jí třikrát tolik, než jaký je průtok v Niagarských vodopádech. Iguazu jsou v obou zemích obklopeny národním parkem, společně s ním jsou světovým dědictvím UNESCO a rovněž jsou zapsány mezi přírodní divy světa. Poblíž obřích vodopádů je na řece Paraná na brazilskoargentské hranici stejně gigantická přehrada Itaipu. Jedná se o druhou největší přehradu na naší planetě. Její hráz je 7,7 km dlouhá a 196 metrů vysoká. Objem jezera je 29 km krychlových vody. Zdejší hydroelektrárna je dokonce největší na světě. V roce 2016 vyrobila 103 terawatt hodin elektřiny, což je největší naměřená hodnota na Zemi.

ZOO SE 600 ZAMĚSTNANCI

A jsme znovu u přátel v Zooparque Itatiba. Do odletu zbývají tři dny a program je našlapaný. Chceme toho stihnout co nejvíc. Jsme vděční Igorovi, že můžeme navštívit Instituto Butantan na stejnojmenném předměstí Sao Paula. Podívat se sem byl celoživotní sen předsedy spolku Zamenis a ředitele Environmentálního institutu Srdce Poohří, které chrání v okolí Stráže nad Ohří vzácné užovky stromové, Karla Janouška. Ústav je činný od samého počátku 20. století a stal se první institucí na světě specializovanou na výzkum živočišných jedů. Jeho zakladatelem byl brazilský lékař Vital Brazil. V laboratořích se zabývají výrobou sér proti hadímu uštknutí, z hadího jedu se zde také získávají látky potřebné pro analgetika a anestetika, vyvinuli tu také očkovací séra proti záškrtu a černému kašli a choleře. Zdejší vědci se rovněž podíleli na vývoji vakcíny CoronaVac, používané proti nemoci covid-19. Jednotlivá séra se zde vyrábějí pro celou Jižní Ameriku. Zajímavostí je, že pro jejich vznik slouží chov 1 700 koní. V institutu je kolem stovky pěkných terárií se spoustou druhů jedovatých hadů, ještěřů, bezobratlých a žab. Jenom křovinářů chovají více jak 19 druhů z 32 žijících v Brazílii. Včetně v úvodu zmiňovaného křovináře ostrovního. V areálu se též nachází přírodovědné muzeum s herpetáriem. To patří k největším turistickým atrakcím ve městě. V roce 1945 zde byla zřízena nemocnice léčící akutní případy otrav. Velký dojem v nás zanechala knihovna s řadou naprosto unikátních publikací. Součástí institutu je taktéž muzeum mikrobiologie.

Další celý den věnujeme nové zoo Animalia Park o výměře 40 ha. Pracuje v ní 600 zaměstnanců. Průvodce je nám sám její ředitel. Mne nejvíce zaujala pět kilometrů dlouhá zastřešená hlavní trasa zahradou a hektarová průchozí voliéra. Součástí zoogeograficky členěné zoo je také rozlehlá hala se zábavním parkem.

Úplně posledním navštíveným místem, opět s Igorem, je chovná a záchranná stanice ptáků v Itatibě. Majitel je borec, protože v pěti lidech dokáže obstarat 350 voliér s exotickými ptáky. Zachraňuje je, rozmnožuje i prodává.

V den, který má čtyři jedničky v datu, odlétáme domů.

Největší a bezpochyby nejkrásnější papoušek je ara hyacintový. V Pantanalu je hojný zvláště na farmách.

Ara zelenokřídlý je zatím na mnoha místech Pantanalu relativně hojný.

Kajman žakaré je jediný druh krokodýla, který se v Pantanalu vyskytuje. Je mimořádně hojný a v obdobích sucha nabírá na hmotnosti.

ZNÁME SE?

Bažant Edwardsův patří k devíti živočichům, na něž cílí ochranná po-
zornost letos vyhlášená kampaň Evropské asociace zoo a akvárií (EAZA). Je
zaměřena na ochranu a podporu biodiverzity Vietnamu. Zmíněný bažant je
jedním z více jak pětadvaceti druhů a poddruhů tohoto ptáka chovaných
v plzeňské zoologické a botanické zahradě. Vedle Evropského záchranného
programu (EEP) jsou u jeho jména ještě dvě další zkratky: CR a ISB. První
znamená, že je kriticky ohrožen, druhá že pro něj existuje Mezinárodní
plemenná kniha. Je tak nejvzácnějším chovaným bažantem v Zoologické
a botanické zahradě města Plzně. Zdejší kolekce bažantních druhů a pod-
druhů je mezi zoo ojedinělá.

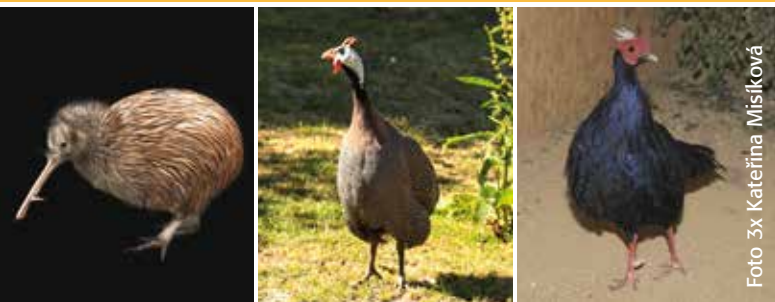

Foto 3x Kateřina Misíková

- 1 Je bažant u nás ptákem**
A/ původním, domácím,
B/ nebo do zdejší přírody pronikl z bažantnic, zámeckých parků a obor?
- 2 Pokud u nás jen zdomácněl, svůj domov má**
A/ v Austrálii
B/ v Asii
C/ je endemitem Baleárských ostrovů?
- 3 Kdo má vybarvenější peří**
A/ samička
B/ sameček?
- 4 Je pravdou, že bažant obecný je u nás nejvíce loveným zvířetem?**
Ano – ne?
- 5 A je současně pravdou, že nejvíce ulovených exemplářů pochází z umělých chovů?** Ano – ne?
- 6 Na kterém ze třech úvodních snímků se vám představuje bažant Edwardsův, pták ve své vlasti možná už zcela vyhubený?**

Odpovědi zasílejte na adresu: hykes@plzen.eu, (nezapomeňte uvést poštovní adresu) nebo: ZOO a BZ m. Plzně Pod Vinicemi 9 301 00 Plzeň a těšte se v případě správných odpovědí a štěstí při losování na zajímavé ceny spojené s přírodou!

Výherci z 4. čísla časopisu IRIS, ročník 2023:

Michaela Hanušová, Vochoz; Martin a Sára Janiurkovi, Domažlice; Hana Hrnčířová, Cheb.

Správné odpovědi na soutěžní otázky z 4. čísla IRISu 2023:

1/ želvy patří mezi plazy; 2/ největší suchozemská želva se jmenuje sloní; 3/ Zoologickou a botanickou zahradu města Plzně proslavily hned dva druhy želv – a sice matamata třásnitá, která je zdejšími nejdelšími živočichy, a také želva ostruhatá, ta zase v zahradě zplodila dlouhou řadu potomků; 4/ naprostou většinu želv chrání krunýř, ale výjimky se najdou; 5/ želvy patří mezi druhy výrazně ohrožené vyhynutím.

Všem výhercům blahopřejeme!

Návštěvnícký servis

ZOOLOGICKÁ A BOTANICKÁ ZAHRADA MĚSTA PLZNĚ

Otevřeno denně březen – říjen: 8 – 19 hod. (pokladny do 18 hod.)

listopad – únor: 9 – 17 hod. (pokladny do 16,30 hod.)

Vstupné: dospělí 220 Kč, zlevněné 160 Kč.

Rodinné vstupné: dva dospělí + dvě děti 720 Kč.

Dva dospělí + tři děti 850 Kč.

Děti do tří let vstup zdarma.

Parkoviště 100 Kč (osobní auto), 150 Kč (autobusy).

Dinopark je v období listopad až březen uzavřen.

Roční permanentky Zoo a BZ – rodinná

(dva dospělí + dvě děti po dovršení věku 3 let) 3 000 Kč,

(dva dospělí + tři děti 3 200 Kč)

V pondělí senioři nad 60 let v Zoo a BZ 30 % sleva!

Psi do Zoo a BZ přístup nemají!

Akva-tera Palackého ul. č. 5

Denně od 10 do 19 hod., vstupné: dospělí 70 Kč, zlevněné 50 Kč.

Poslední vstup v 18,30 hod.

Pro opakované návštěvy Zoo a BZ

i Akva-tera využijte výhodných permanentek!

Podrobný ceník najdete na webových stránkách zahrady.

Zoologická a botanická zahrada města Plzně

Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň, tel.: 378 038 325

<http://www.zooplzen.cz> e-mail: zoo@plzen.eu

Aktuální kulturní akce také na: www.iris-zooplzen.cz

facebook: Zoo Plzeň, Sdružení Iris

Jak získat časopis Iris

Časopis si je možno předplatit formou úhrady poštovního. Poplatek za po-
slání čtyř čísel činí 200 Kč. Pokud si chcete čtvrtletník IRIS předplatit, kontak-
tujte nás na e-mailu: zoo@plzen.eu, nebo na telefonu: **378 038 303**, pří-
padně poštou na adrese: **Zoo a BZ Plzeň, Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň.**

Bezplatně lze časopis získat v jeho distribučních místech:

V **Plzni** na adrese vydavatele, v Akva-tera v Palackého ul. 5 a dále na radnici,
v městském informačním centru na nám. Republiky, v podatelně Krajského
úřadu Plzeňského kraje, v Národním pedagogickém institutu ČR v Čermáko-
vě ul. 18, ve Studijní a vědecké knihovně PK a na obvodních úřadech Plzeň
1 až 4. V **Karlových Varech** na Krajském úřadu Karlovarského kraje, magist-
rátu města, v Národním pedagogickém institutu ČR v Západní 15 a ve Stanici
mladých přírodovědců ve Staré Roli. V **Chebu** v Domě dětí a mládeže Sova.

Časopis lze získat také ve většině střediskových knihoven v Plzeňském
a Karlovarském kraji a dále v informačních centrech v Klatovech, Rokycanech,
Stříbře a Rožmitále pod Tř., v Muzeu Českého lesa v Tachově, v sídle
Svazku obcí Blatenska v ul. Na Tržišti/Spálená a na odboru životního pro-
středí MěÚ Strakonice v ulici Na Stráži.

ZOOTRHY 2024

9 – 12 hodin, areál bývalé plzeňské papírny,
Zahradní 173/2

15. 6., 3. 8., 14. 9., 12. 10., 9. 11., 14. 12.

Prodej, nákup a výměna terarijních živočichů, exotických rostlin,
krmiv, chovatelských potřeb a literatury.

Jejich přejímka od 6 do 9 hod. Cena stolu 200 Kč.

**Rezervace: 777578 676. Pořadatel burzy si vyhrazuje právo změnit
v případě nutnosti termín nebo místo konání Zootrhů Plzeň.**

Sledujte proto www.zootrhy.wz.cz

**CO KOUSNUTÍ,
TO ZÁŽITEK**

 ČESKÁ ZMRZLINA

Vodárna Plzeň

**Máme stejné cíle,
respekt k přírodě
a její ochranu.**

Plzeňská vodárna a Zoo Plzeň,
to je partnerství založené na křišťálově
čisté vodě. Tak čisté, že ji může pít každý.

VODÁRNA PLZEŇ a.s. – Hlavní partner Zoo Plzeň

Skvělá voda každý den
www.vodarna.cz

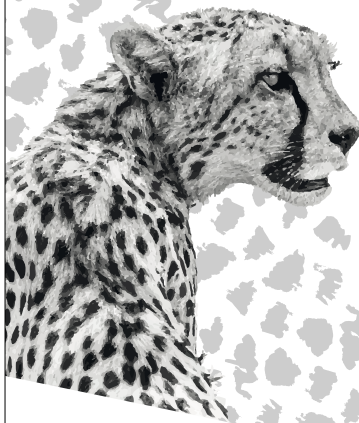

Autocentrum Šmucler
má nového člena!

je **RYCHLÝ**
LADNÝ
ELEGANTNÍ

...a perfektně
zapadá do
našeho týmu.

 šmucler
Borská 59, Plzeň

